॥ श्री ॥

स्त्री सुबोध-माळा.

અથવા,

સંસારસમુદ્રની નૌકા.

સદ્ગુણ શિરોમણી મહાન્ પૂજ્યમૂર્તિ.

રાજ્યમાતા માહારાણી શ્રી વિક્ટોરિયા.

શ્રી જૈન વિદ્યાવિજય પ્રેસ—અમદાવાદ.

॥ श्री ॥

स्त्री सुबोध-माळा.

અથવા,

સંસારસમુદ્રની નૌકા.

રચનાર તથા પ્રસિદ્ધ કરનાર,
સાંકળચંદ પીતાંબરદાસ શાહ.
સેશન્સકોર્ટના માજી ડીપોઝીશન રાઈટર
રાયપુર શામળાની પોળ.
અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૧ લી—પ્રત ૩૦૦૦

અમદાવાદ.
જૈન વિદ્યા વિજય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.

संवत १९६३—इ. स. १९०७

કીમત ત્રણ આના.

અર્પણ પત્રિકા.

હરિગીત છંદ.

કરી કામ સાર્વજનિક રાખ્યું નામ જેણે સર્વદા,
સી. આઈ. ઇ સ્વર્ગે ગયા રણછોડલાલ જીવે સદા;
તસ કીર્તિ મૂર્તિ પૌત્ર ચીનુભાઇ પિતામહની છે ખરી,
રચી શ્રીસુબોધક પુષ્પમાળા કંઠ ચીનુભાઇને ધરી. ૧
તસ જનક માધવલાલ માધવમૂર્તિસમ સાચા હતા,
પરમાર્થ સાર્વજનિક કામે પિતા માફક શોભતા;
તે મૂર્તિ સદ્‌ગુણ કીર્તિ માધવલાલ સ્વર્ગે વિસ્તરી, રચી. ૨
પાળી પ્રતિજ્ઞા પૂર્વજોની હાલ ચીનુભાઈએ ખરી,
ઊદ્યોગશાળા ધર્મશાળા દવાશાળાઓ કરી;
દાદાતણી હાઇસ્કુલ કરી સરકાર હસ્તકમાં ધરી, રચી. ૩
વિદ્વાન બુદ્ધિનિધાન દે શુભ જ્ઞાન દાન સદા સુદા,
ટ્રાવેલિંગ ઓષધદાન દે ગઢ ગામડાઓમાં સદા;
અન્નવસ્ત્રનું દે દાન ગુપ્ત નિદાન હિનને ઊદ્ધરી, રચી. ૪
ઝાહેરમાં નવ નામ મૂકે સાલ્ય ને સાદા સદા,
અતિ ચુકિત કે સ્તુતિ નવ ગમે વળિ ગર્વ જેને નહીં કદા;
સંભાવ સદ્‌ગુણના ઘણા પણ અલ્પ દીધા ઊચ્ચરી, રચી. ૫
દેશોન્નતિનો મૂળ પાયો નીતિ શ્રીશિક્ષણ હવા,
છો આપ ઇંતેજાર ભારત ભામિની ઉન્નતિ થવા;
ઉપયોગી તે અતિ શ્રીસુબોધક ગ્રંથ અર્પણ આ કરૂં;
રહો અમર નામ સુગ્રંથ સાથે પ્રાર્થના પ્રભુ ઉચ્ચરૂં. ૬

લી. આપનો ગુણાનુરાગી સેવક,

ગ્રંથકર્ત્તા.

પ્રસ્તાવના.

દેશની ઉન્નતિ અને આબાદીનો સઘળો આધાર નીતિમય સ્ત્રીશિક્ષણમાં સમાયેલો છે, સંસારસમુદ્રમાં વિવેક વા'ણ ચલાવવાને સ્ત્રી, એ એક અનુભવી સુકાની તરીકે ગણાય છે. ઉંચા પ્રકારની નીતિમય કેળવણીથી સ્ત્રીસમાજ સભ્ય, સાદો અને સરળ થાય છે, જ્યાં ત્યાં અધૂરો ઘડોજ છલકાય છે; તે પ્રમાણે નીતિબોધ વિનાના અધૂરા જ્ઞાનથી કવચિત કેળવણીનો ગેર ઉપયોગ થએલો જોવામાં આવે તો તેથી કેળવણીને દોષ આપવો એ ભૂલ ભરેલું છે, પણ એ ખામી માત્ર અધૂરા જ્ઞાનનીજ છે.

સ્ત્રીવર્ગમાં ગીત ગાવાનો રિવાજ કુદરતી છે, તેઓ હરતાં ફરતાં, ઘરનું કામકાજ કરતાં અને લગ્નાદિક પ્રસંગોમાં વિવિધ પ્રકારનાં ગીત ગાય છે, એવાં ગીત નીતિમય બોધદાયક હોય તો તેમના કુમળા મગજમાં સારી અસર થવાનો સંભવ છે, જો ઉપદેશનાં વચનો ગદ્યમાં હોય તો ઘણું કરીને તે એકાદ વાર વાંચી વિસારી દેવાય છે, પણ પદ્યના વચનોની છાપ મન ઉપર પડી જ્ઞાનતંતુને આકર્ષણ કરે છે, અને ગાયનના કુદરતી રસનું પોષણ થતાંજ ગમ્મતની સાથે મોઢે થઇ તેનું વારંવાર સ્મરણ કરાવે છે, તેથી સદાચાર પ્રાપ્ત થાય છે. આ હેતુથી આ લઘુ પુસ્તકમાં ઘરસંસારનું સ્વરૂપ સદાચાર અને નીતિનાં બોધ સહીત ગીતના આકારમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે. કાળે કરીને કેટલાએક હાનીકારક રિવાજો દાખલ થવાથી આપણી સુખ સંપત્તિમાં કેટલોએક ફેરફાર થયો છે, પણ સમયાનુસાર તેમાં સુધારો કરી સદ્વર્તન આચરવું જોઇએ, તેથી તેવા કુધારા તજવા વિશે પણ કેટલુંક બોધદાયક વર્ણન આપ્યું છે.

કવિયો હમેશાં પોતાના જ્ઞાન અને અવસ્થાને યોગ્ય કવિતા કરે છે, પણ જેમ બાળકને પ્રથમ પયપાન, પછી ઘી ચાટણું અને વધતી વયના પ્રમાણમાં તેની પાચન શક્તિને અનુસારે અનુક્રમે વિવિધ પ્રકારનો ખોરાક આપવામાં આવે છે, તે પ્રમાણે આ પુસ્તકમાં નાની વયની તેમજ મોટી ઉમ્મરની બાળાઓને માટે ક્રમવાર ધોરણને છાજતી કવિતાઓ, ચાલતી ગરબીઓના રાગમાં સાદી, સરળ ને મધુર ગુજરાતી ભાષામાં મૂકવામાં આવી છે.

આ પુસ્તકના ગુણદોષ વિશે બોલવાનું કામ મારૂં નથી, એ કામ મારા વિદ્વાન મિત્ર સાક્ષર વર્ગનું છે, તેમાંના સાક્ષર ગ્રહસ્થોએ અને વિદ્વાન વીરબાળાઓએ આ લઘુ ગ્રંથની યોગ્ય કદર કરી પોતાના ઉત્તમ પ્રકારના અભિપ્રાયો દર્શાવી કર્તાને આભારી કર્યો છે, તેજ પ્રમાણે મારા બીજા વિદ્વાન મિત્રો આ લઘુ પુસ્તકનું એક વખત અવલોકન કરવાની અભિરૂચી કરશે તો હું ધારૂં છું કે આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી થઈ આર્યબાળાઓની સંસાર-સ્થિતી સુધારવાને એક ઉત્તમ પ્રકારનું સાધન થઇ પડશે.

ભારતભુમિના ભુષણરૂપ વીરબાળાઓને આ લઘુ ગ્રંથનું મનન કરતાં જો કાંઇ આનંદ થશે તો આ પુસ્તકમાંના નીતિબોધને માન આપી તેઓ સદાચારથી વર્તી આ **સંસારસમુદ્રની નોકાથી** પોતાનો સંસાર સાગો સુખ સમાધિમાં પાર કરશે અને તેથી કર્તાનો પ્રયાશ સફળ થઇ સંતોષદાયક થશે.

આ પુસ્તકમાંના વિષયો ગોઠવવામાં તથા મારા વિચારોને ઉત્કંઠિત કરવામાં મારા વિદ્વાન ને અનુભવી મિત્ર રા. રા. વાડીલાલ નથુભાઇ કજુંબગરે મને કેટલુંક ઉત્તેજન આપ્યું છે, તેને માટે હું તેમનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માનું છું.

અમદાવાદ. }
રાયપુર ગામ }
બાની પોળ. }

સાંકળચંદ પીતાંબરદાસ શાહ.
કર્ત્તા.

સાંકળિયું.

આ પુસ્તક વિષે સાક્ષરવર્ગના અભિપ્રાય.

વડોદરા રાજ્યના માજી ચીફ જસ્ટીસ દિવાન બાહાદુર
અંબાલાલ સાકરલાલ દેશાઈ એમ. એ. એલ. એલ. બી.

Mr. Sankalchand Pitamber h-as com posed some excellent Garbies suitable for the use of girls from 6 to 16 years of age. The matter is always well chosen, the language is smooth, and easy and elevating. The work is rightly named સ્રી સુબોધ માળા. It can be confidently recommended as a text book for use in girls' schools, or for prizes, or libraries. Mr. Sankalchand deserves great credit for devoting his time to such work.

3rd December 1906, Ahmedabad. } Sd/ Ambalal Sakerlal.

રા. રા. આણંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ એમ. એ. એલ. એલ. બી. ગુજરાત કોલેજના સંસ્કૃત પ્રોફેસર.

I have heard and read some of the garbies from Mr. Sankalchand Pitamberdas Shah's "Stri Subodh Mala." They are simple, melodious and perfectly suitable for the use of girls in Vernacular Schools and the Female Training College. They are absolutely free from unhealthy sentiments and the

style adopted is altogether indigenous. The work will be always welcome as a prize Book by our girls.

Gujrat College } Sd/ A. B. Dhruve
7-2-07 } Professor of Sanskrit, Gujrat College.

રા. રા. રમણભાઇ મહીપતરામ નીલકંઠ
બી. એ. એલ. એલ. બી.

Mr. Sankalchand Pitamberdas Shah has shown to me his work " Stri Subodh Mala or Samsar Samudrani Nauka." The work is a collection of songs adapted to the use of girls attending schools. The songs are full of salutary advice and useful information. They are in easy and simple language, and in their matter they are such that no one could take exception to anything said therein. The work has been divided into parts intended for each of the six standards and at the end are given songs for use in the Female Training College. The work deserves every encouragement, and in my humble opinion it is worthy of use as a text book in girls' schools and also of use for prizes and libraries,

Ahmedabad 10th January 1907. } Ramanbhai Mahipatram Nilkanth.

રા. રા. રેવાશંકર અંબારામ ભટ્ટ.

માજી ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર.

રા. રા. સાંકળચંદ પીતાંબરદાસ.

હું ઘણી ખુશીથી સરટીફીકેટ આપુંછું કે તમારી ગરબાવળીની ચોપડી મેં પેહેલેથી તે છેવટ સુધી વાંચી જોઇ અને તે ઉપરથી મારા જાણવામાં સારી રીતે આવ્યું છે કે તમે કવિતાનું કામ ઉત્તમ રીતે કરી શકો છો, તમારી શબ્દરચના અને અક્ષરસગાઇ બરોબર રીતે જાળવી શકયા છો, તે ઉપરથી મને લાગે છે કે તમે કુદરતી કવિ છો, જો તમારો ઉદ્યોગ કવિતામાં જારી રાખશો તો તમે સારા કવિ થઇ શકશો. મેં વાંચેલી ગરબાવળીની ચોપડી એવી સારી છે કે તે કન્યાશાળાની લાઇબ્રેરી તથા કન્યાઓને ઇનામ આપવા લાયક છે એટલુંજ નહિં પણ ભણેલી મોટી ઉમ્મરની બાઇઓને પણ તે વાંચવા લાયક છે. એ ચોપડીનો બોહોળો ફેલાવો થવાને મારી ભલામણ છે. તા. ૨૪ મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૫.

રેવાશંકર અંબારામ ભટ્ટ.

રા. રા. રમણભાઇ મહીપતરામ નીલકંઠનાં ધર્મપત્નિ સૌ. વીરબાળા વિદ્યાગૌરી બી. એ.

રા. સાંકળચંદ પીતાંબરદાસ શાહની બનાવેલી શ્રીસુબોધમાળા નામની ચોપડી મેં વાંચી છે. નાની ઉમરની તેમજ મોટી વયની કન્યાઓને માટે એમાં ગરબીઓનો સંગ્રહ બનાવેલો છે. સ્ત્રી વર્ગમાં ગરબીઓ ગાવાનો શોખ સાધારણ રીતે જોવામાં આવે છે. તે ગરબીઓ સારી, બોધદાયક અને નીતિમય હોય તો તેની સારી અસર થાય તેમ છે. આ પુસ્તકમાં એવીજ બોધમય ગરબીઓ રચેલી છે કે જેથી બાળાઓને ઉપદેશ મળે અને સુમાર્ગ પ્રાપ્ત કરાય, કોઇપણ ગરબીમાં કાંઇ વાંધા ભરેલું નથી. તેથી

સર્વ કન્યાઓ તેનો લાભ લઈ સદ્ઉપદેશ ગ્રહણ કરી શકે તેમ છે. ઉપદેશના વચનો ગદ્યમાં હોય છે તે એક બે વાર વાંચી મુકી દેવાય છે. પરંતુ ગીતના રૂપમાં હોય તો તે હમેશ ગાવામાં આવે અને પ્રસંગ અનુસાર વારંવાર તેનો ઉપયોગ થાય તેથી વિશેષ ફાયદો થવા સંભવ છે. કર્ત્તાનો પ્રયાસ સ્તુત્ય હોઇ ઉત્તેજનને પાત્ર છે. સ્ત્રી કેળવણીને એ પુસ્તકથી લાભ મળે એમ છે. શાળામાં ભણતી કન્યાઓ એ વાંચ તો તેમને સારૂં જ્ઞાન અને નીતિનો બોધ પ્રાપ્ત થશે.

૩૦-૧૧-૦૬ }
અમદાવાદ. } સૌ. વિદ્યા રમણભાઇ બી. એ.

રા. રા. દાક્તર સુમંતભાઇ બટુકરામ મહેતાનાં ધર્મપત્નિ
સૌ. વીરબાળા **શારદાગૌરી** બી. એ.

રા. રા. સાંકળચંદ પીતાંબરદાસ શાહની રચેલી ગરબાવળી “ સ્ત્રી સુબોધમાળા ” પ્રથમથી તે છેલ્લે સુધી મેં વાંચી જોઇ છે. રા. સાંકળચંદનો પ્રયાસ અતિ ઉત્તમ જણાય છે. સ્ત્રીવર્ગમાં તેમજ બાળાવર્ગમાં ગરબી ગાવાનો વિશેષ પ્રચાર છે, તો જે ગરબીઓમાંથી સુશિક્ષણ ગ્રહણ કરી શકાય એવી હોય તો ઘણો લાભ થાય, અને નીતિ અને કેળવણીનો પ્રચાર થઇ શકે.

રા. સાંકળચંદની ગરબીઓનો ક્રમ ઘણો યોગ્ય છે. બાળક છોકરીઓને તેમજ ફીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજમાં ભણતી છોકરીઓના અભ્યાસને અનુકૂળ છે. તેમજ ગરબીઓની રચના ઘણી સરળ છે. અને કોઇપણ રીતે વાંધો લેવા જેવી એકે ગરબી નથી તેથી સર્વ રીતે જોતાં પુસ્તક કન્યાશાળાઓમાં ટેકસ્ટ બુક તરિકે તેમજ ઇનામ તથા લાયબ્રેરીના ઉપયોગમાં લેવા યોગ્ય છે.

વડોદરા રાજ્યની કન્યાશાળામાં ટેકસ્ટ બુક તરીકે આ પુસ્તક વપરાય તો ગ્રંથકારને ઉત્તેજન મળશે, તેમજ કન્યાઓને લાભ થશે. તા. ૧ ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૭.

લી. સૌ. **શારદા મેહેતા.** બી. એ.

॥ શ્રી ॥

સ્ત્રી સુબોધ-માળા.

અથવા

સંસારસમુદ્રની નૌકા.

મંગળાચરણ.

હરિગીત છંદ.

સૌ મંગળોમાં પ્રથમ મંગળ પ્રાર્થના પ્રભુની કરૂં,
અતિ વિકટ પંથ સુગ્રંથ રચના સાંયતાથી નિસ્તરૂં;
વાગ્દેવિ[1] સરસ્વતી ભગવતિ શ્વેતાંબરી મા ભારતી,
હર તિમીર જ્ઞાન પ્રકાશ કર વર માગું હે માતા સતી. ૧
કરૂં વાણીનો વિલાસ આપો કાવ્ય કૃતિમાં શુભમતી,
ભારત ભૂમિની ભામિની સૌ પુત્રી ગણી લો સન્મતી;
લઘુ ગ્રંથ આ સંસારસિંધુ ઉતરવા નૌકા[2] સમો;
ભણી આર્ય બે'નો કુશળ થઇ સંસાર સાજો અનુક્રમો. ૨

દોહરા.

દોષ તજી ગુણ લે ભલા, સજ્જન હંસ સમાન;
નીર તજી જેમ ક્ષિર લે, તેમ કવિતાથી જ્ઞાન. ૧
સજ્જન પ્રસન્ન થઇ કરો, કવિતાનો વિસ્તાર;
અથવા એ ભૂલ માહરી, કરવો વ્યર્થ વિચાર. ૨
જો કવિતામાં ગુણ હશે, સદાચારનો સાર;

---

૧ વાણીદેવી-સરસ્વતી. ૨ વહાણ.

કલ્પલતા પરે તો થશે, સ્વાભાવિક વિસ્તાર. ૩
કમળ નિપજે જળથકી, જળ ન લહે ગુણ દોષ;
ગાયક સમિર[1] સુગંધ લે, કવિને મન સંતોષ. ૪

બાળ વર્ગને માટે.

બાળગીત (પ્રાર્થના.)

આવીછે બાણને માંડવેરે, જાદવ કુળની તે જાન.
એ રાગ.

પાય લાગું પ્રભુને સદારે, ના'ની વયની છું બાળ;
ટાળજો મારી આપદારે, પ્રભુ છો પ્રતિપાળ.
હેત ધરી મને પાળજોરે, ના'ની વયની છું બાળ;
કુશળ રાખી દુઃખ ટાળજોરે, પ્રભુ છો પ્રતિપાળ.
સદાચરણ શુભ આપજોરે, ના'ની વયનીછું બાળ;
સુમતિ આપી સુખ થાપજોરે, પ્રભુ છો પ્રતિપાળ.
સાચા બોલી કરજો મનેરે, ના'ની વયની છું બાળ;
હાથ જોડીને નમું તનેરે, પ્રભુ છો પ્રતિપાળ.
માત પિતા મારાં રહો સુખીરે, ના'ની વયની છું બાળ;
પાળે મને ન કરે દુઃખીરે, પ્રભુ છો પ્રતિપાળ.
વડીલનો વિનય કરાવજોરે, ના'ની વયની છું બાળ;
નીતિના પંથે ચઢાવજોરે, પ્રભુ છો પ્રતિપાળ.

પાઠ ૧ લો.

કક્કાવારી.

લીલો લીમડોરે, લીલો નાગરવેલનો છોડ—એ રાગ.

ક કલગી થકીરે, ખ ખડિયા ખલથી ઓળખાય;

[1] પવન.

ગ ગદ્ધા થકીરે, ઘ ઘર ઘડાતણો બોલાય. ૧
સખી મારી હળીમળીરે, નિશાળે જઇએ ભલિભાત;
ભણીએ ભાવથીરે, મૂકી આડી અવળી વાત. ૨
ચ ચકલી થકીરે, છ છતરી દેખી ઓળખાય;
જ જમરૂખ થકીરે, ઝ ઝભલું ભાળી બોલાય. ૩
સખી મારી છે ભલીરે, ન કરે કજીયો ને કંકાસ;
થઇને ઠાવકીરે, કરતી ભણવાનો અભ્યાસ. ૪
ટ ટટ્ટુ થકીરે, ઠ ઠળિયો દેખી ઓળખાય;
ડ ડગલા થકીરે, ઢ ઢબ્બુ જોઇને બોલાય. ૫
સખી મારી સુઘડ છેરે, ન કરે લૂગડાં મેલાંદાટ;
ધૂળમાં નવી રમેરે, નાહી ધોઇ ચોખ્ખી રહે દીન રાત. ૬

પાઠ ૨ જો.

કક્કાવારી.

રાગ ઉપરનો.

ણ કોઇનો નહીંરે, બીજા નામ સાથ બોલાય;
ત તરવારનોરે, થ થડ દેખીને ઉચરાય. ૧
સખી મારી થુંકથીરે, અક્ષર માંજે નહીં સુજાત;
ચિતર ન ચિતરેરે, શિલેટમાં લીંટા કુડ ઘાટ. ૨
દ શુભ દડાતણોરે, ધ ધજા જોઈ મન લોભાય;
ન નળ નગારથીરે, પ પતંગ જોઈ પરખાય. ૩
સખી મારી નિરમળીરે, સહુથી વે'લી ભણવા જાય;
ઘેરથી નીકળીરે, વાટેઘાટે નહીં રોકાય. ૪
ફ ફણુસ થકીરે, બ બકરીનો મુખ બોલાય;
ભ શુભ ભમરડેરે, મ મગર મરચે ઓળખાય. ૫
સખી મા બાપનીરે, આગ્યા શિર ધરીએ હમેશ;
સામું ન બોલીએરે, હઠ ને કલેષ ન કરીએ લેશ. ૬

પાઠ ૩ જો.

કક્કાવારી.

રાગ ઉપરનો.

ર રથથકી ભલોરે, લ લખટો જોઇને બોલાય;
વ છે વહાણનોરે, શ શકોરૂં જોઈ ઓળખાય. ૧
સખી મારી ભાવથીરે, પ્રભુને ભજીએ વારંવાર;
સુમતિ આપજ્યોરે, બાળગોપાળતણા પ્રતિપાળ. ૨
સ સગડી થકીરે, હ હળ દેખી મન હરખાય;
ઇ ઇયળ થકીરે, ઈ ઈસ ઇંટ જોઈ ઓળખાય. ૩
સખી મારી ચતુર છેરે, રાખે ચોપડીની સંભાળ;
ગંદી નવી કરેરે, પાનું ફાડે નહીં કોઇ કાળ. ૪
ઉ ઉંદરડ તણોરે, ઊ આખો ઊનનો કે'વાય;
અ અજગરથકીરે, અક્ષર ચિત્રો જોઈ ઓળખાય. ૫
સખી મારી સાસરેરે, ભણી ગણી ડાહી થઇ જાય;
સંપી રહે સદારે, જગમાં કીરતિ છત્ર ધરાય. ૬

ધોરણ ૧ લું.

પાઠ ૧ લો.

બાળટોળી.

અચકો મચકો કાલેરી—એ રાગ.

સૌ હળીમળી લેઇએ તાળી બે'ન, સરખી વયની સાહેલી.
ભલી તું ભલી ભોળી બાળી બે'ન, ,,
ઊઠીએ વે'લાં પરભાતે બે'ન, ,,
ભજીએ પ્રભુને ભલીભાતે બે'ન, ,,

નમીએ માબાપને પ્રીતે બે'ન, ,,
જે ચહાય સદા એક ચિત્તે બે'ન, ,,
જે દુઃખ વેઠી સુખ આપે બે'ન, ,,
તસ આજ્ઞા કોણુ ઉથાપે બે'ન, ,,
વડીલોનો વિનય તે કરીએ બે'ન, ,,
તસ હિત વચને અનુસરીએ બે'ન, ,,
દાતણ કરીએ નિત્ય નાહીએ બે'ન, ,,
વાળ ઓળાવી તેલ વાહીએ બે'ન. ,,

પાઠ ૨ જો.

બાળટોળી.

રાગ ઉપરનો.

હઠ કજીયો રાઢ ન કરીએ બે'ન, સરખી વયની સાહેલી.
હસ્તે મુખ હળીમળી રહીએ બે'ન, ,,
પછી પાઠ નિશાળનો ભણીએ બે'ન, ,,
ભણ્યું પેહેલાનું ફરી ગણીએ બે'ન, ,,
ગણી **આંક** ને **કક્કો** ભણીએ બે'ન, ,,
તિથી વાર ને **મહીના** ગણીએ બે'ન, ,,
નિયમીત વખતે નીત્ય જમીએ બે'ન, ,,
ચિત્ત શાંતિ નિમીત જરી રમીએ બે'ન, ,,
થયો વખત નિશાળે જઇએ બે'ન, ,,
પેન સિલેટ ચોપડી લેઇએ બે'ન, ,,
ડાહી સરળ ને ચોખ્ખી બાળા બે'ન, ,,
જાય નિશાળે ગુણમાળા બે'ન, ,,

પાઠ ૧ લો.

નિશાળનો મહીમા.

પીતળ લોટા જળે ભર્યારે—એ રાગ.

સરખી સમાણી સાહેલીયોરે, નિશાળે ભણવાને જાયરે;
ઓ માડી, ભણવા નિશાળે મોકલોરે. ટેક.
ચોપડીઓ લેઈ હાથમાંરે, મનમાં બહુ મલકાયરે. ઓ. ૧
બે'નપણી સાથે હું ગઇરે, એકદીન નિશાળમાં'યરે; ઓ.
નિશાળમાં ગમ્મત ઘણીરે, જોઇ જોઇ મન હરખાયરે. ઓ. ૨
લીંપ્યાં ગુંપ્યાં રૂડાં આંગણાંરે, ચિતરેલો ચારૂ ચોકરે; ઓ.
બચમાં રોપ્યા ફૂલ છોડવારે, કેળ ને દ્રાક્ષ અશોકરે. ઓ. ૩
ગ્યાલેરીયો શી ગોઠવીરે, ટેબલ ખુરશી પાટરે, ઓ.
ઘડીયાળી ભીંતે શોભતીરે, જેનો ઘડયો રૂડો ઘાટરે. ઓ. ૪
માયાળુ મે'તાજી ભલારે, રાખે પુત્રી સમ હેતરે; ઓ.
પાઠ ભણાવે પ્રીતથીરે, સમજાવે અર્થ સમેતરે. ઓ. ૫

પાઠ ૨ જો.

નિશાળનો મહીમા.

રાગ ઉપરનો.

તાળી લેઇ ફુદડી ફરેરે, બાળી ભોળી ત્યાંયરે; ઓ.
કોયલ સમ મીઠા સ્વરેરે, ગરબીયો નીતિની ગાયરે. ઓ. ૧
પીવરાવે દૂધ પ્રીતથીરે, વેંહેંચે મેવા મીઠાઇરે; ઓ.
પાસ પરીક્ષામાં જે ઠરેરે, ઇનામ દે સુખદાઇરે. ઓ. ૨
ચોળી ચરણા ઓયણાંરે, ચોપડિયો રૂમાલરે; ઓ.
જેનું ભણતર જેટલુંરે, તેને મળે તેવો માલરે. ઓ. ૩
રંગ બેરંગી રમકડાંરે, આકૃતિની પેટી માં'યરે; ઓ.
મોર ચકોર ત્રિકોણીયાંરે, દેખાડે બે'નોને ત્યાંયરે. ઓ. ૪

એક રમકડું હાથમાંરે, લેઈ ઓળખાવે નામરે; ઓ.
નામ પાટિયાપર લખીરે, અક્ષર બોલાવે તામરે. ઓ. ૫
વાળાનું એક ચોકઠુંરે, તેમાં લખોટાની હારરે; ઓ.
લીલા પીળા કાળા લાલછેરે, ગણવાને રમવાનો બા'રરે. ઓ. ૬
નકશા ભલા ભીંતે ભેરવ્યારે, ચીતર્યા દેશને પાટરે; ઓ.
દેખાય છે રળિયામણારે, દરિયા ડુંગર નદી ઘાટરે. ઓ. ૭
ચકકરમાં ગોળો ફરેરે, ઊંધો ને ચત્તો થાયરે; ઓ.
એ ગોળો ભૂ માતનોરે, જોઈ મરું મન હરખાયરે. ઓ. ૮

પાઠ ૩ જો.

નિશાળનો મહીમા.

રાગ ઉપરનો.

રમવાની ઝાઝી મઝારે, ભણતર રમતાં ભણાયરે; ઓ.
રજા મળે રવિવારનીરે, વળી તે'વારો પળાયરે. ઓ. ૧
રોજ બપોરે રજા મળેરે, રમવાની અડઘો કલાકરે; ઓ.
ખાવું પીવું ને ખેલવુંરે, ભણવું ને ખાવો થાકરે. ઓ. ૨
મા મને નિશાળે મોકલેરે, ભણવામાં ચોટયું ચિત્તરે; ઓ.
ધૂળમાં નહીં લોટું હવેરે, જઈશ નિશાળે નિત્યરે. ઓ. ૩
જે નરનારી ના ભણેરે, મૂર્ખ રહે પશુ જેમરે; ઓ.
ભણવામાં સુખ છે ઘણુંરે, સુધરે સંતતિ એમરે. ઓ. ૪
ભણતાં પંડિત નિપજેરે, લખતાં લહીયો થાયરે; ઓ.
ચાર ચાર ગાઊ ચાલતારે, લાંબો પંથ કપાયરે. ઓ. ૫

ધોરણ ૨ જું.

બાળરામજી અને ચંદ્રમા.

જાન જનાવરની મળી મેધાડંબર ગાજે-એ રાગ.

બાળા રાજા રામચંદ્રજી, માને ખોળે પધાર્યા;

ચાંદલિયો લેવા આભથી, હાથ લાંબા પસાર્યા. ૧
ચાંદો આવ્યો નહીં હાથમાં, ઘણું રોવા લાગ્યા;
સમજ્યા ન કૌશલ્યા માતજી, ચિત્રો આપ્યાં મો' માગ્યાં. ૨
રડતા ન રહે રામચંદ્રજી, હાથે ચાંદો બતાવે;
સંજ્ઞાએ દશરથ સમજીયા, બાળ ચાંદો મંગાવે. ૩
ચાંદો આવે કેમ હાથમાં, રામ રહે કેમ [1]છાંને;
યુક્તિ કરી થાકયા ઘણા, બાળરાજા ન માને. ૪
બાળ, રાજ, યોગી, ત્રિયા, હઠ ચાર છે ખોટી;
બુદ્ધિબળે લે કેળવી, તો કાંઇ વાત ન મોટી. ૫
પછી દર્પણ બાળ હાથમાં, આપ્યું બુદ્ધિનિધાને;
ચંદ્રબિંબ જોઇ દરપણે, રામનું મન માને. ૬
રડતા છાના રહ્યા રામજી, બાળલિલા બતાવી;
રાજા પ્રજા રાજી થયા, બાળરાજા મનાવી. ૭

બાળા અને ચંદ્રમા.

ગોકુળ મથુરાંરે વા'લા—એ રાગ.

મા મને ચાંદોરે વા'લો, દૂધથી ધોળો અતિ રૂપાળો;
જેમ રૂપાનોરે થાળો, રાત દીપાવે છે રઢિયાળો. મા. ૧
જઈ આભલીએરે બેઠો, તળાવના પાણીમાં પેઠો;
જો જળમાંથીરે ઝાલું, હાથ ન આવે ઠાલુંમાલું. મા. ૨
જ્યાં જ્યાં જઊછુંરે માડી, વાડી ઝાડી કે વનવાડી;
ત્યાં ત્યાં સાથેરે આવે, ચાંદલિયો મુજ મનમાં ભાવે. મા. ૩
ગુણ ઠંડકનોરે ધરતો, ધરતીપર અજવાળું કરતો;
સૂરજ ઉગેરે દા'ડી, સામું જોઈ શકીએ નહીં માડી. મા. ૪
તાપ તપાવેરે ભારી, પંથી પંથ વહે દુઃખકારી;
હું તને પુછુંરે માડી, ચાંદો સૂરજ ઊગે દા'ડી, મા. ૫

૧ છાંનો.

બેશ્રીમાં સૌનેરે સારો, લાગે કોણ તે માત વિચારો;
હું અણુસમજુરે બાળી, સમજાવે તું માત મયાળી.મા. ૬

ચંદ્ર સૂર્યની લડાઇ. (માનો ઉત્તર.)

રાગ ઉપરનો.

મા કહે સાંભળરે બેટી, સમજુ થાજે ગુણુની પેટી;
ચાંદો સૂરજરે બળિયા, એકદીન ભેળા બેઉ જણુ મળિયા.મા. ૧
લડાઈ જાગીરે બેઉને, નવાઈ જેવું લાગે સૌને;
પે'લો ચાંદોરે ભાખે, બડાઇ પોતાની બહુ દાખે. મા. ૨
હું સુખદાતારે સાચો, સૃષ્ટિનો શણુગાર ન કાચો;
તાપે તપિયારે દા'ડી, મુજ મુખ જોઈ નિંદ્રા લે ધાડી.મા. ૩
સૌને શાંતિરે આપું, રાત રચી સંકટ સો કાપું;
મુખથી અમૃતરે ઝરતો, દરિયામાં હું ભરતી કરતો.મા. ૪
શરદ પુનમનીરે રાતે, પાકે મુક્તાફળ ભલિ ભાતે;
કુમુદ ચકોરીરે ચાહે, ચોર જાર મુજથી ડરી જાયે. મા. ૫
સાંભળી સૂરજરે બોલે, ચાંદલિયા તું નહીં મુજ તોલે;
હું સમરથ છુંરે મો'ટા, જગ પ્રતિપાલક નહીં મુજ જોટા.મા. ૬
તાપ તપાવુંરે ધરણી, પણુ વરસાવું વૃષ્ટિ (હું) તરણી;
અનાજ ફળ ફૂલરે કેવા, અઢારભાર વનસ્પતિ મેવા. મા. ૭
મુજ પરતાપેરે પાકે, આલમ જીવે નહીં મુજ પાખે;
હું અજવાળુંરે સ્થાપુ, સૌ દીન સરખી રીતે વ્યાપુ.મા. ૮
તું દીન પંદરરે ઊગે, પંદર દીન નાસે મુખ મુંગે;
પુનમે ઊગેરે પૂરો, પડવાથી ક્ષીણુ થાય અધૂરો. મા. ૯

લડાઈનું સમાધાન ને માનો બોધ.

એમ વિવાદેરે ચડિયા, દેવ ગુરૂ પાસે જઇ અડિયા;
બુદ્ધિ બળમાંરે એવો, તોલ ન આવે બૃહસ્પતિ જેવો.એમ.૧

એઉને આદરરે આપી, સમજાવ્યા બુદ્ધિબળ સ્થાપી;
તમે બેઉ સમરથરે સારા, પ્રાણીમાત્રના લોચન પ્યારા. એમ. ૨
તુમ વિણ જીવતરરે ખારૂ, જળ સ્થળમાં સઘળે અંધારૂં;
સદાય રહેશોરે રાજી, તો ખીલશે કુદરતની બાજી. એમ. ૩
ચંદ્ર સૂરજછેરે શાખી, ન જીવે તુમ વિણ આલમ આખી;
એમ સમજાવ્યારે પ્રીતે, બૃહસ્પતિએ મિત્રની રીતે. એમ. ૪
સમજી સંપીરે ચાલ્યા, ચંદ્ર સૂરજ નિજ સ્થાને [1]હાલ્યા;
મા કહે પુત્રીરે પ્યારી, લડે ન ચંદ્ર સુરજ કોઇ દા'રી.[2] એમ. ૫
પણ મેં યુકિતરે કીધો, તુજને સમજાવા સૌ વિધી;
સૃષ્ટિ રથનારે ધોરી, ચંદ્ર સૂરજ જગજીવન દોરી. એમ. ૬
પ્રત્યક્ષ દેવોરે પૂરા, નિજ નિજ ધર્મ બજાવે શૂરા;
એઉને ગુણજેરે સારા, આખી આલમને બેઉ પ્યારા. એમ. ૭

ધોરણ ૩ જું.

ભારતમાં ચાલતું વર્ષ અને મહીના.

ઓધવ માધવને કેહેજો—એ રાગ.

સખી ભારતભૂમિ વર્ષ ભણું, ત્રણસેં ચોપન દિવશતણું;
તેના મહીના બાર ગણુ, સખી ભારતભૂમિ માત નમો;
તનમન ભકિત સ્વદેશ રમો. સખી. એ ટેક. ૧
કારતક નવિન વરસ નિકટે, **માગશર** લગનસરા ઉલટે;
રાત વધે દીન માપ ઘટે. સખી. ૨
પોસે ટાઢ પડે ઝાઝી, **માહામાં** ખીલે વનરાજી;
જાય શિયાળાની બાજી. સખી. ૩
ફાગણમાં સળગે હોળી, **ચૈતર** પરવારે કોળી;
વૈશાખે આંબા પોળી. સખી. ૪
જેઠ તપે ભૂતળ ભારી, ઉન્હાળાના એ ચારી;

---

૧ ગયા. ૨ દહાડી=દહાડો.

અશાડ વર્ષા વિસ્તારી. સખી. ૫
શ્રાવણ પુણ્યદાન કાજે, **ભાદરવો** ગંભીર ગાજે;
સરાધમાં લાડુ ખાજે. સખી. ૬
આસો દશરા દીવાળી, જમીએ શેવ ને સુંવાળી;
રમીએ તાળી લેઇ બાળી. સખી. ૭
ચોમાસે સૌ વનરાજી. ખીલે કુદરતની બાજી;
લીલી સાડી સજે માજી.[1] સખી. ૮
દર ત્રીજે વરસે આવે, પુરૂષોત્તમ મહીનો ભાવે;
તેમાં પુણ્યદાન થાવે. સખી. ૯

પખવાડીઉં અને પંદર તિથી.

આવો આવો શીવશંકર ભોળા—એ રાગ.

વા'લી બે'નો નિશાળે જઇએ, ભણી ગણી સમજુ થઇએ;
વા'લી બે'નો નિશાળે જઇએ. એ ટેક.
મહીના **બાર** વરસ દીનના, બે **પખવાડા** મહીનાના;
સુદ ને **વદ** બે મનમાન્યા. વા'લી. ૧
અજવાળું સુદ પ્રગટાવે, **અંધારૂં** વદમાં થાવે;
કુદરત લીલા બતલાવે. વા'લી. ૨
પડવે દીન પે'લો જાણો, **બીજ**તણો બીજો માનો;
ત્રીજો **ત્રીજ**થી કેહેવાણો. વા'લી. ૩
ચોથ તે ચોથે દીન કહીએ, પંચમ દીન **પાંચમ** લહીએ;
છઠ્ઠે દીન **છઠ** નિરવહીએ. વા'લી. ૪
સાતમો દીન **સાતમ** કેરો, આઠમો દીન **આઠમ** હેર્યો;
નોમે નવમ દીવસ પ્રેર્યો. વા'લી. ૫
દસમો **દશમ** તણે નામે, **અગીઆરસ** દીન સુખ પામે;
બારસ બાર તણે ઠામે. વા'લી ૬
તેરસ તેરમે દીન આવે, **ચૌદસ** ચૌદમે દીન થાવે;

૧ પૃથ્વીમાતા.

પુનમ ચંદ્ર પૂરો ભાવે. વા'લી. ૭
પહેલા પંદર અજવાળું, પછીના પંદર અંધારૂં;
મહીને મહીને નિત્ય ભાળું. વા'લી. ૮
બએ ઘડીનું અજવાળું, બીજથી નિત્ય વધતું ભાળું;
આખી રાત પુનમ ગાળું. વા'લી. ૯
પછી બએ ઘડી અંધારૂં, વદ એકમથી વધનારૂં;
અમાસ આખી અંધારૂં વા'લી ૧૦

સાત વાર.

પડવેની પણ પ્રીત--એ રાગ.

આદિત્યે **રવિવાર** સૈયર સંગેરે,
આજ રજા પડી નિશાળ રમીએ રંગેરે;
સોમવારે સખીયો થઇને ભેળીરે;
સૌ ભણવા જાય નિશાળ ગુણની વેલીરે. ૧
મંગળવારે મેલ મનનો તજીએરે,
સજી વસ્ત્ર સ્વચ્છ ભગવાન ભાવે ભજીએરે;
બુધવારે બે'ન બુદ્ધિ આવેરે;
જો ભણીએ ભણતર બેશ સદ્દગુણ થાવેરે. ૨
બૃહસ્પતિ ગ્રહ દેવનો ગુરૂ ભારેરે,
સૌ લોક ભણે **ગુરૂવાર ભેસ્પતવારે**રે;
શુક્રવાર દીન સત્ય વાણી ઉચરીએરે,
ધરી સદાચાર સંસાર પાર ઉતરીએરે. ૩
શનીવાર શણગાર નીતિનો સજીએરે,
ભણી ગણી બની હુંશિયાર કજીયો તજીએરે;
સાતવાર શુભ સાત ગ્રહના કહીએરે,
વળી **રાહુ કેતુ** સુધાંત નવગ્રહ લહીએરે. ૪
સદ્દગુણીના પોબાર ગ્રહ સૌ સીધારે.
ગ્રહ વાંકા દુરગુણી ચ્યાર દૈવે કીધારે;

સત્ય ક્ષમા દયા[1] દાન ભુષણ સજીએરે;
આળસ અભિમાન કુસંપ ઈર્ષા તજીએરે. પં

પાઠ ૧ લો.

માતૃ સ્તુતિ.

મામેરૂ મોંઘા મુલનું--એ રાગ.

સુખદાતા માતાજી જીવો ઘણું,
મારા મનના પૂરે નિત્યે કોડ. માયાળુ મારી માવડી.
મને દુઃખી દેખી તું દુઃખી થતી,
તારા જેવી ન જગમાં જોડ. માયાળુ. ૧
નવ માસ ઉદરમાં[2] રાખી મને,
તને દીધાં મેં દુઃખ અપાર. માયાળુ.
સહી વેદના જન્મ આપ્યો મને,
તારો ભૂલું હું નહીં ઉપકાર. માયાળુ. ૨
પગલું માંડતી નહીં પૃથ્વિતળે,
મને ઉપાડી ફરતી હમેશ. માયાળુ.
ગાઈ હાલરડાં તું હીંચોળતી,
દુઃખ આવવા દેતી ન લેશ. માયાળુ. ૩
મને ભીનેથી સુકે સુવાડતી;
પોતે ભીનામાં સુતી સુજાત. માયાળુ.
મને વસ્ત્ર રૂડું ઓઢાડતી;
સેજાં ખેંચી તો ઉઘાડી થાત. માયાળુ. ૪
ભુખી થઈ રોઉંતો ભર ઉંઘથી,
જાગી ખવરાવતી તું સુજાણ. માયાળુ.
વાચા વગરની હું ન બોલી શકું,
ચેતી માગ્યું આપે મતિમાન. માયાળુ. ૫

---

૧ દયા. ૨ પેટ.

પાઠ ૨ જો.

માતૃસ્તુતિ.

રાગ ઉપરનો.

મળ મૂત્ર ધુવે મારાં માવડી,
મારે માટે ન જમતી મિષ્ટાન. માયાળુ.
કડવાં ઔષધ કવાત ને મૂળિયાં,
મારે માટે પીધાં તેં નિદાન. માય.ળુ. ૧
ઘડી જંપવા ન દેતી તને કદા,
અન્નાડી હું છેક નાદાન. માયાળુ.
ખાતાં પીતાં તને પજવું ઘણું,
તારો માનું હું શો એશાન.૧ માયાળુ૦ ૨
મારા કાલા બોલે ઘણું રીઝતી,
મને રીઝવે કહી રૂડી વાત. માયાળુ૦
સંસારમાં સ્વાર્થનું સૌ સગું;
નીઃસ્વાર્થિ સગી મારી માત. માયાળુ૦ ૩
તારો બદલો કદી ન વાળી શકું,
સેવું કલ્પ સુધી તારા પાય; માયાળુ૦
મામા કાકા ને માશી જીવો ઘણું,
સુખ દુઃખમાં નભાવે તું માય. માયાળુ૦ ૪
રાત દિવસ ગણે ગુણ માતના,
પાર પામે ન કોઈ કવિરાય; માયાળુ૦
ઘડયું હૃદય પ્રેમ પૂર માતનું;
સ્નેહ સાગરસમ ઉભરાય. માયાળુ૦ ૫

---

૧ પાડ.

ધોરણ ૪ થું.

સીંહ અને ઊંદર (ઉપકારનો બદલો.)

મા પાવાતે ગઢથી ઊતર્યાં-એ રાગ.

એક વૃક્ષ નીચે સૂતો હતો, સુણ બાળારે;
કોઈ ભૂખ્યો સિંહ નિરાશ, સાંભળ બાળારે;
તે નીચે એક દર હતું, સુ. બહુ ઊંદરનો ત્યાં વાસ. સાં ૧
સિંહના શરીર ઉપર ઘણા, સુ. ઊંદરડા આવે જાય; સાં.
વનરાજા મન ધારતો, સુ. શું રંકને છેડે થાય. સાં. ૨
પણ બહુ દોડાદોડથી, સુ. કોપ્યો તે વનનો રાય; સાં.
એક ઊંદર પકડયો તદા, સુ. તસ મારવા જેવો જાય. સાં. ૩
ઊંદર બોલ્યો કરગરી, સુ. મને માફ કરો મા'રાજ; સાં.
હવે ફરીથી નહીં કરૂં, સુ. તમે ઊત્તમ છો વનરાજ. સાં. ૪
દયા ધરી દિલ છોડીયો, સુ. કહે ઊંદર સાંભળો દાદ; સાં.
હું બદલો વાળીશ ખરો, સુ. સેવકને કરજો યાદ. સાં. ૫
સિંહ હસ્યો તું શું કરીશ, સુ. ઊંદરડા મુજ ઊપકાર; સાં.
અવસરે સેવા આદરૂં, સુ. કહી ગયો કરી નમસ્કાર. સાં. ૬
પારધીની જાળે કદા, સુ. સપડાયો સિંહ ચકોર; સાં.
ઊંદર આવ્યો તે સમે, સુ. કાપ્યો તે જાળનો દોર. સાં. ૭
છૂટયો તે વન કેશરી, સુ. માન્યો ઊંદર ઉપકાર; સાં.
હું હસતો તુજને હતો, સુ. તું રંક ક્ષુદ્ર અવતાર. સાં. ૮
પણ એ ભૂલ છે માહરી, સુ. કરવો નહીં ગર્વ લગાર. સાં.
કરણીથી ઓળખાય છે, સુ. ના'ના મો'ટા નરનાર. સાં. ૯

ઘે'લો બાદશાહ ને સૂર્ય ઊપરની ચઢાઈ.

વા'લે અમૃત પાઇ ઉછેર્યાં વા'લાજીએ-એ રાગ.

એક નવરંગ પુરીમાં અક્કલબાજખાં રાજારે,

તસ હજુર ખુશામતખોર લાલખાં તાજારે;
રાજમે'લથી પૂર્વ દિશાએ કચેરી શા'નીરે,
જયાં આવતાં સૂર્યનો તાપ પડે તોફાનીરે. ૧
લાલખાંને પૂછ્યું શાહે સૂરજ આણુ ન માનેરે,
હજી નબરો રહ્યા છે શત્રુ જીતવો છાનેરે;
કહે લાલખાં બંદેનિવાજ પકડી મંગાવોરે,
એનો ભાર છે શો અહીં કેદ કરીને લાવોરે, ૨
પછી સ્વારથિલાલ પ્રધાનને શાહે તેડાવ્યોરે,
કહે શાહ ચઢાઇ કરી સૂરજ અહીં લાવોરે;
કહે મંત્રી સૂરજ અશમાન રહ્યા છે છાનેરે,
યુદ્ધ કરવા તેની સાથ જવું અસમાનેરે. ૩
આકાશે જવાનાં યંત્ર મળે છે વિલાતેરે,
એક લાખ રૂપૈયા આપો તો લાવીએ ખાંતેરે;
શાહે લાખ રૂપૈયા આપ્યા મંત્રીને હાથેરે,
પરવરિયો મંત્રી લસ્કરલાવની સાથેરે. ૪
કેટલાએક દીન ફરી મંત્રી પાછો આવ્યોરે,
કહે શાહને સૂરજ જીતીને બાંધી લાવ્યોરે;
પશ્ચિમ દિશ હોજના પાણીમાં પેઠો લાજીરે;
પ્રતિબિંબ જળે જોઇ શાહ થયો બહુ રાજીરે. ૫
મંત્રીને કર્યો શિરૂપાવ શાબાશી દીધીરે,
પૂર્વ બાજુથી પશ્ચિમ બાજુ કચેરી કીધીરે;
જવું આવવું પશ્ચિમ તરફ શાહને થાવેરે,
તેથી સૂર્યનો તડકો શાહ ઉપર નવી આવેરે. ૬
એવા અક્કલબાજખાં સૂર્ય જીત્યા મન માનેરે,
મૂરખ માથે નહીં હોય શીંગડાં નિદાનેરે;
બળિયાથી બાથ ભીડે તો ખતાં ખાવેરે,
ધૂળ નાંખીએ સૂરજ સામી તે આંખ્યોમાં આવેરે. ૭

—૧—

શિયાળ અને બગલો.

કેરી સૈયર જેનો કંથડો—એ રાગ.

મશ્કરી કરતાં પારકીરે, લાજ પોતાની જાય;
પસ્તાવો પૂરો પામીએ, જીવ જોખમ થાય.
મશ્કરી કરીએ ન પારકી. એ ટેક. ૧
વિહંગપુર નગરી વિશેરે, પશુ પંખીનો વાસ;
શિયાળ ને બગલો રમે, નિત્ય કરી સહવાસ. મશ્કરી. ૨
શિયાળીએ બગ નોતર્યોરે, ઘેર જમવાને ખાસ;
છાછર થાળે પીરશી, ખીર જમવાને તાસ. મશ્કરી. ૩
બગલાની લાંબી ચાંચથીરે, ખીર આવે ન મુખ;
શિયાળિયો ચાટી ગયો, ભાગી બગની ન ભુખ. મશ્કરી. ૪
શિયાળિયો હસીને કહેરે, સુણો બગલાજી વાત;
આજ રસોઈ કેવી થઇ, કહો સ્વાદ નિરાંત. મશ્કરી. ૫
બગલો ચતુર મન ચેતીયોરે, થઇ મશ્કરી આજ;
ડાવકો થઇને બોલીઓ, ભલી રસવતી રાજ. મશ્કરી. ૬
કાલ પધારો આપણેરે, ઘેર જમવાને રાજ;
ભક્તિ કરૂં ભલી ભાતથી, રાખું આપની લાજ. મશ્કરી. ૭
શિયાળ જમવાને ગયોરે, પછી બગલાને ઘેર;
શિરોહીમાં ખીર પીરશી, જમો શિયાળ લે'ર. મશ્કરી. ૮
શિરોહીનું મુખ સાંકડુરે, મુખ મોટું શિયાળ;
ખાવાને ફાંફા માર્યા ઘણા, પણ ફાવ્યો ન તાલ. મશ્કરી. ૯
ચાંચ ઘાલી બગ ખાઇ ગયોરે, બોલ્યો મશ્કરી બોલ;
સ્વાદ રસોઇનો શિયાળજી, કેવો આવ્યો છે થોલ.મશ્કરી. ૧૦
શિયાળ સમજીને બોલીયોરે, કાલ જેવો છે તાલ;
વેપ ભજાવ્યો વિશેષ તેં, મારો વાંક છે લાલ. મશ્કરી. ૧૧
મશ્કરી મેં કાલે કરીરે, કરી બમણી તેં આજ;
મશ્કરી કોઇની નહીં કરૂં, મળી શિક્ષા સદાજ. મશ્કરી. ૧૨

પાઠ ૧ લો.

ગરવી ગુજરાત.

મા તું પાવાની પટરાણી કે કાળી—એ રાગ.

[૧]ગરવી શ્રી ગુજરાત સુજાત માત રળિયામણીરે લોલ,
ભારત ભૂમિની દુઝણી ગાય સદાય સોહામણીરે લોલ;
ધરણી [૨]તરૂણી [૩]ભાલ વિશાળ તિલક રૂપે રતીરે લોલ,
કુદરતની ક્રિડાનો બાગ અથાગ લીલાવતીરે લોલ. ગ. ૧
પાકે કાચું સોનું રસાળ ભૂમિ ધાન્યે ભરીરે લોલ,
શાળી રશાળી મગ મઠ ચોળા ઘઉં ને બાજરીરે લોલ;
ચણા જવાર તુવર ઝાલર જવ બંટી બાવટોરે લોલ,
ફળદ્રુપ પ્રાંત રસાળનો રોપ્યો જગમાં વાવટોરે લોલ. ગ. ૨
તલ સરશવ અળશી એરંડી કસુંબી ધાવડીરે લોલ,
પાકે અફીણ તમાકુ કપાશ ગળીને શેલડીરે લોલ;
વનરાજીની શોભા [૪]નંદનવન શોભા ખરીરે લોલ,
સૃષ્ટિના શણગાર રૂપે તું માતા ગુર્જરીરે લોલ. ગ. ૩
આસોપાલવ વડ પીંપળ આંબા ને આમલીરે લોલ,
મહુડા લીમડા શમડા રાયણ બોરડીયો ભલીરે લોલ;
ઇત્યાદિક વિધ વિધ તરૂ ઠામ ઠામ જોઇ મન રમેરે લોલ,
વિનયથી [૫]દક્ષ નમે તેમ તરૂવર ફળભારે નમેરે લોલ. ગ. ૪
કદળી દાડમડી સિતાફળી નારંગી વડીરે લોલ,
અંજીર શેતુર પપનસ મેવા દ્રાક્ષ બદામડીરે લોલ;
ચંપો ચંબેલી ગુલ જાસુદ મોગર માલતીરે લોલ,
જાઈ જુઇ કમળ કેતકી ફૂલની વાડી ફાલતીરે લોલ. ગ. ૫

---

૧ મોટી. ૨ સ્ત્રી. ૩ કપાળ. ૪ ઈંદ્રનું વન. ૫ ડાહ્યા.

પાઠ ૨ જો.

ગરવી ગુજરાત.

રાગ ઉપરનો.

રાજનગર શુભ અમદાવાદ ભરત ભુષણ ખરૂંરે લોલ,
કળા કુશળ હુન્નર વેપારથી આબાદી ભર્યુંરે લોલ;
કાપડ સુતરની મીલોનો હુન્નર છે ઘણોરે લોલ.
ઉદ્યોગી [1]ધિમાન શ્રીમાન જયો વસ્તીતણોરે લોલ. ગ. ૧
સુરત ભરૂચ વડોદરૂ પંચમાહાલ શોભે ઘણાંરે લોલ,
ખેડા ખંભાયત પ્રાચિન પાટણની નહીં મણારે લોલ;
[2]શ્રી સ્થળ વીસનગર મેસાણા આદિક છે ભલાંરે લોલ,
ઇડર પાલણપુર રાધનપુર ને રાજપીંપળારે લોલ. ગ. ૨
રાજ્યસ્થાન કાઠીયાવાડ તણાં બહુ શોભતાંરે લોલ,
ભાવનગર જુનાગઢ જામનગર મન લોભતાંરે લોલ;
ઇત્યાદિક બહુ નગર પુર ને ગામ ઘણાં મળીરે લોલ,
ગુર્જર ભૂમિની [3]ઘટના થઈ તે કોઈ ન શકે કળીરે લોલ. ગ. ૩
મહી તાપી નર્મદ સાબર આદે નદી નિર્મળીરે લોલ,
અર્બુદ શેત્રુંજય ગિરનારાદિક પર્વત વળીરે લોલ;
મશરૂ ને કિનખાપ કિનારી સુગટા રેશમીરે લોલ,
સાડી ઘરચોળાંદિક કારીગરી નહીં અહીં સમીરે લોલ. ગ. ૪
એવી રસાળી યશાળી પુનિત છે આ ગુર્જર ભૂમિરે લોલ,
આળસ ઇર્ષા તજી અભિમાન થજો સૌ ઉદ્યમીરે લોલ;
જન્મભૂમિ માતા ગુજરાતતણા ગુણ શા ભણુંરે લોલ,
સાંકળચંદ સ્વદેશભકત નરનાર જીવો ઘણુંરે લોલ. ગ. ૫

ગરબો.

બાળવિનંતી.

સર્વે સખિયોને શીખ દઉંરે—એ રાગ.

સ્ત્રીનીતિ શિક્ષણ દ્યો બહુરે અમે બાળા ઊચરીએ,

---

૧ બુધ્ધિવાન. ૨ સિદ્ધપુર. ૩ રચના.

વ્યવહારિક નૈતિક સ્થિતીરે આર્ય બન્ધુ ઉદ્ધરીએ;
સત્ય ક્ષમા સદાચારથીરે સંસાર સુધરીએ,
આ સંસાર સમુદ્રમાંરે સુખ ભરતી ભરીએ.
દમયંતી સીતા સતીરે લોલ, પુર્વે ભણેલી સૌ હતીરે લોલ;
નીતિ કેળવણી ભણી ભલીરે લોલ, કીર્તિ કરી જેણે ઉજ-
ળીરે લોલ;
અભણ મૂર્ખ માતાની સંતતિ મૂર્ખ પરંપરારે લોલ;
માત હોય વિદ્વાન પ્રજા તો થાય ધૂરંધરારે લોલ,
પુત્રી માતાસમ સદ્ગુણીરે લો, સદ્ગુણી સાસુની વહુ ગુણીરે લો.
સાદી સરળ સભ્ય નિર્મળીરે લો, ભણી ગણી થાશે ભલીરે લો.
દેશની ઉન્નતિ કોમની ચઢતી સ્ત્રી શિક્ષણ વિષેરે લોલ.
ધિરવીર બળ બુદ્ધિ વિધાન પ્રજા પ્રાક્રમી થશેરે લોલ.
સ્ત્રી શિક્ષણના પ્રભાવે, દેશમાં સુધારા થાવે;
કુધારા કુસંપ જાવે, ઉદ્યમી પ્રજા બનાવે.
સ્ત્રીનીતિશિક્ષણ દ્યો ભલુંરે, અમે બાળા ઉચરીએ.

ધોરણ ૫ મું.

આર્ય અબળાનો પોકાર.

સુંદર શામળીયા નામ જપીશ–એ રાગ.

આર્ય વિદ્યા ઊધરો, સુણી અબળા પોકાર; સ્વદેશી સાથ કરો,
સ્ત્રીશિક્ષણ દ્યો સાર. આર્ય. એ ટેક.
સ્ત્રી કેળવણી છે સુખદાઈ, જેમાં દેશની ચડતી સમાઇ;
ભવિષ્ય સંતતિ સૂધરે ભાઇ, અભણ મૂર્ખ નારી દુ:ખદાઇ;
જ્ઞાન સકલ શણગાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૧
માત ભણેલી પુત્રી ભણાવે, સાસુના ગુણ વહુમાં આવે;
જ્ઞાનચક્ષુ અંતર પ્રગટાવે, જ્ઞાની સ્ત્રી રહે સરળ સ્વભાવે;
વિદ્યા ગુણ ભંડાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૨

દમયંતી સીતા [1]પંચાળી, [2]બ્રાહ્મી આદિક સતી મયાળી;
વિદ્યા કેળવણી નીતિ પાળી, ભરતભૂની કીરતિ અજવાળી;
કેળવણી નીતિ સાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૩
દેશ પ્રજા [3]દ્રોહી માહા પાપે, સ્ત્રીકેળવણીની જડ કાપે;
પણ એ કેળવણી પરતાપે, રણ કીરતિ વીર બાળા સ્થાપે;
જ્ઞાન પરમ આધાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૪
પંડિત નરને સ્ત્રી અજ્ઞાની, મળતી [4]પાંતી ન હોય મઝાની;
ઘરસંસારનો રથ તોફાની, એક પૈડે ફરતાં હોય હાની;
સદ્‌ગુણી જોડી શ્રીકાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૫
સોમાં કોઇ એક કુલટા [5]કામી, ન ગણો કેળવણીની ખામી;
નીચ સંગતથી થાય હરામી, નીતિ વિના કેળવણી નકામી;
સદાચાર સુખકાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૬
રામ ભિષ્મ મા'વીર મુછાળા, વીર પુત્રો પ્રસવે વીરબાળા;
ઘરનો સ્તંભ ખરો ગુણ માળા, સ્ત્રી વિણ ઘર સમશાનની શાળા;
સ્ત્રીભુષણ સંસાર. આર્ય વિદ્યા. ૭
પ્રેમની પેટી કોમળવેલી, સુખ દુઃખમાં પતિની સ્ત્રી બેલી;
પતિની ચે'માં થઇ સતી પે'લી, પ્રેમદા એવી પ્રેમમાં ઘેલી;
સ્ત્રી વિણ દુઃખી સંસાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૮
અનાચાર સ્ત્રીમાં જે દેખો, આર્ય તમારી એ ભૂલ પેખો;
અભણ મૂર્ખ રાખી શું લેખો, ધર્મ કર્મ આચાર ન દેખો;
એ અજ્ઞાન વિકાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૯
નિર્લજ અભણ નથી શરમાતી, લગ્ન સમે ભુંડાં ગીત ગાતી;
નારી નહીં તે ભુંડણી જાતી, કામણ દુમણમાં ભટકાતી;
મૂર્ખ અભણ જે નાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૧૦
બાળલગ્ન ને વૃદ્ધ વિવાહે, વાળ્યો દાટ દેશમાં દાહે;

---

૧ દ્રૌપદી. ૨ સરસ્વતી. ૩ વૈરી. ૪ જોડ. ૫ વ્યભિચારી

અભણ સ્ત્રિઓ ચાલે એ રાહે, સુધરેલી કુચાલ ન ચાહે;
બાળ લગ્ન ધિક્કાર. આર્ય વિદ્યા. ૧૧
આર્ય ટેક અબળાનો રાખો, કેળવણી દ્યો અભણ ન રાખો;
સાંકળચંદ ફળ મીઠાં ચાખો, દેશભક્ત વીરપુત્રો પાકો;
સ્ત્રી શિક્ષણ સુખકાર. આર્ય વિદ્યા૦ ૧૨

સાચું બોલવા વિશે.

મહીનુ મુલ બતાવ-એ રાગ.

સાચું બોલ સદાય, બાળા ગુણ મણિમાળા. ટેસાચું. ક
સાચાનો વિશ્વાસ કરે સૌ, સાચે સુજશ ગવાય,
સાચે રાચે શ્રી જગદિશ્વર, સાચાને સુખ થાય;
સત્યથી અગ્નિ પાણી. સાચું. ૧
સત્યથી ભરતભૂમિ પંકાણી, સૌમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય,
તસ પુત્રી વીરબાળા આપણ, જુઠ ન વદીએ કદાય;
જો કદી સંકટ આવે. સાચું. ૨
સાચાને સૌ પાસે રાખે, જુઠાથી દૂર જાય,
જુઠો વાત વાતમાં ભુંડો, કોઇ ન લે તસ છાંય;
જ્યાં ત્યાં અપજશ પામે. સાચું. ૩
સાગર જો મરજાદા મૂકે, ચંદ્ર સુરજ ચૂક થાય,
જીવ જાય તો જાવા દેઇએ, સત્ય ન તજીએ કદાય;
સત્યમેવ જય અંતે. સાચું. ૪
રાજ તજી ચંડાળતણે ઘેર, રહ્યા હરિશ્ચંદ્ર રાય;
દુઃખ સહ્યાં પણ સત્ય તજ્યું નહિ, સત્યનો જયજય થાય;
સત્યવાદી જે ગવાયા. સાચું. ૫
બીજા યુધિષ્ઠિર રામરાજનું, સત્ય જગત પંકાય,
પ્રાણ તજે પણ સત્ય ન ચૂકે, સત્ય અટંકી એ રાય;
અમર રહ્યા દુનિયામાં. સાચું. ૬

સીતા દમયંતી પંચાળી, જગમાં સતિયો ગવાય,
પ્રાણાંતક સંકટ બહુ વેઠયાં, તજ્યું ન સત્ય કદાય;
કીરતિ રહી જગ ગાજી. સાચું. ૭
વાતવાતમાં જુઠ વધાથી, આવરદા ક્ષય થાય,
બાળા જુઠ તજી ગુણમાળા, સાચું વદજો સદાય;
સત્યની છાપ છપાશે. સાચું. ૮

ઉપવનનું વર્ણન.

શી ખીલી આજ તાજી, વનરાજી. એ ટેક.
કોયલ ટોકે સહકાર, માલતિ મધુકર ઝંકાર;
આ ઉપવન રહ્યું ગાજી. વનરાજી. ૧
ખળખળ સરિતા વહે નીર, પસરે સુગંધી સમીર;
શી કુદરતની બાજી. વનરાજી. ૨
કીર હંસ મોરના શોર, બગ તેતર કાક ચકોર;
છે ઝાઝા ચકવાજી. વનરાજી. ૩
સસલાં ને શિયાળ ક્રોડ, હરણાંની દોડાદોડ;
હુકક વાનર કરતાજી. વનરાજી. ૪
કુસમિત કેસુડાં ફૂલ, બહુ બેંકે વિકસીત સુલ,
આ દાદમડી તાજી. વનરાજી. ૫
માલતી મોગર ગુલબાસ, જાઇ કેતકી ચંપક વાસ;
દીલ દેખી હોય રાજી. વનરાજી. ૬
શા કમળ રચ્યાં કિરતાર, જાસુદ ચંબેલી શ્રીકાર;
પસરી ખુશબો ઝાઝી. વનરાજી. ૭
નારંગી ફનસ અંજીર, વળી દ્રાક્ષ બદામ [૧]ખજુર;
શી પપનસ પતરાજી. વનરાજી. ૮
આ વૃક્ષ વિંટાણી વેલ, આ કોમળ સુંદર કેળ;
શું કલ્પલતા લાજી. વનરાજી. ૯

૧ખજુર.

કેળવણીને યથાર્થ ન્યાય આપનાર ન્યાયમૂર્તિ

મહારાજાધિરાજ
શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકાર.

રાજગીત.

પાટણના નૃપ નથી તુજ મે.'લે એરાગ.
મહીપતિ ગાયકવાડ રાજનીતિ નિપુણ સયાજીરાવ,

મળ્યું લઘુ વયમાં મોટું રાજ, અરેહા મા'રાજાધિરાજ;
ગોત્ર ભાર્ગવવંશી મા'રાજ, પુરૂષ મૂળ થયા **પીલાજીરાવ.**
મહીપતિ૦ એ ટેક. ૧

કળા કૌશલ્ય નીતિ ભંડાર, શાસ્ત્ર સાહિત્ય સંગીત વિચાર,
ભણ્યા ભાષાના ભેદ અપાર, કર્યો કેળવણીનો [1]ગરકાવ.
મહીપતિ૦ ૨

અઢારસેં પંચોતેર સાલ, તખ્ત બેઠા મા'રાજા બાળ;
સ્વતંત્ર થયા એકાશી સાલ, મંત્રી પદ સર.ટી. **માધવરાવ.**
મહીપતિ ૩

પ્રવિણ સહુવિદ્યા શીખી થાય, યોગ્ય દે કેળવણી ને ન્યાય;
જગતમાં કીરતિછત્ર ધરાય, ત્રિભુવનર ન્યાય મૂર્તિ મહારાવ.
મહીપતિ. ૪

બ્રિટિશ સરકારે બક્ષિસ દીધ, યોગ્ય ઇલકાબો ઈનામ કીધ;
કર્યાં સાર્વજનિક કામ પ્રસિદ્ધ, ગુણી યુવરાજ **ફતેસીંહરાવ.**
મહીપતિ. ૫

રાજમાં કર્યાં સુધારા કામ, સુધાર્યા રસ્તા પૂલ તમામ;
કર્યાં હાઈસ્કુલ કોલેજનાં ધામ, વળી હોસપિટલ બાગ ને
વાવ. મહીપતિ. ૬

કર્યો રાહદારી વેરો માફ, રાય ને રંક નેક ઈનસાફ;
રાજમાં શાંતિ સલાહ સાફ, પ્રજાપર પુત્ર પુત્રીસમ ભાવ.
મહીપતિ. ૭

યુરોપે મુસાફરી બહુ કીધ, ભેટ મા'રાણીજીથી લીધ;
હુન્નર નિજ દેશ કર્યા પરસીધ, કર્યાં શુભ કલાભવન મા-
હારાવ. મહીપતિ. ૮

સ્વર્ગપુરી વીરપુર[2] સાક્ષાત, રાજધાની જગમાં પ્રખ્યાત;
કડી પાટણ સિદ્ધપુર વિખ્યાત, દ્વારિકાં હિંદુ તીર્થ પ્રભાવ.
મહીપતિ. ૯

---

૧. જમાવ. ૨ વડોદરા.

પ્રજા ને સ્થાનિક[1]રાજ સંબંધ, રાજ ધોરણના બાંધ્યા બંધ;
રચ્યા પોલીસ લશ્કરી પ્રબંધ, ચલાવે રામરાજ માહારાવ.
મહીપતિ. ૧૦
લક્ષ કેળવણીપર બહુ દીધ, વર્ગ પ્રાથમિકને ઊંચો કીધ;
ફરજ કેળવણી કરી પ્રસિદ્ધ, ઊઘાડે શાળા ત્રીશ દર સાલ.
મહીપતિ. ૧૧
[2]કૃષિ ઊત્તેજન શાળા કીધ, અન્નક્ષેત્રો બહુ બાંધી દીધ;
ભલું સ્ત્રીશિક્ષણ કર્યું પ્રસિદ્ધ, પ્રકાસ્યો દેશભક્તિમાં ભાવ.
મહીપતિ. ૧૨
બાળવિવાહનો કરવા નાશ, કર્યો શુભ રાહાવટ આકટ પ્રકાશ;
પ્રજાની સ્થિતિ સુધરવા ખાસ, કર્યો સંસાર સુધારો સાવ.[3]
મહીપતિ. ૧૩
સરસ્વતિ વસે મુખાંબુજ માંય, કરકમળમાં શ્રી[4] વસે સદાય;
કીર્તિ કોપી દેશાંતર જાય, રાવમાં સૌ ગુણનો સંભાવ.
મહીપતિ. ૧૪
બધા ગુણ કવિતામાં ન સમાય, લખ્યા મેં અલ્પ મતિ
મહિમાય, રાજગુણ ભક્ત સાંકળચંદ ગાય, ચિરંજય રહો
સયાજીરાવ. મહીપતિ. ૧૫

પાઠ ૧ લો.

સંસ્થાન શોભા.

ગાડી આવી ગુજરાત અગનકેરી—એ રાગ.

સુણો સજ્જન સૌ નરનાર, શોભા સંસ્થાનની સારી,
કરે મહીપતિ રાજ શ્રીકાર, શોભા સંસ્થાનની સારી;
ધરે પૂર્ણ પ્રજાપર પ્યાર, શોભા સંસ્થાનની સારી. ટેક.

સાખી.

કુચ્છરાજના મહીપતિ, ખેંગારજી મા'રાવ;

---

૧ સ્થાનિક હકો આપ્યા. ૨ ખેતી. ૩ બધો. ૪ લક્ષ્મી.

ધવળ કીર્તિશશિ વંશમાં, રાવ **જાડેજા** શાંત સ્વભાવ.
શોભા. ૧

બ્રિટિશ રાજથી મેળવ્યું, સતર તોપનું માન;
પ્રજાપાળ રૂડા રાજવી, વિદ્વાન ને બુદ્ધિનિધાન. શોભા. ૨
ઉચ્ચ કેળવણી મેળવી, દે કેળવણી દાન;
સાર્વજનિક ઉપકારમાં, ક્રોડ ખરચ્યા રૂપૈયા નિદાન.શોભા. ૩
નિજ માતાના નામથી, સંસ્કૃત શાળા કીધ;
મળી ભેટ નિજ લગ્નમાં, તે સ્ત્રી શિક્ષણમાં દીધ.શોભા. ૪
ધન્ય પિતા **પ્રાગમલ્લજી**, પરોપકારી સ્વભાવ;
કુળદીપક **ખેંગારજી**, રૂડા સવાઈબાહાદુર મહારાવ.શોભા ૫
જુનાગઢના રાજમાં, **રસુલખાનજી** નવાબ,
બાદશાહ **હુમાયુથી**, મળ્યો **બાબીસાહેબ**નો ખીતાબ.
શોભા. ૬

મર્હુમ **મોબતખાનજી**, હતા ઘણા ઉદાર;
સાર્વજનિક કામો કર્યાં, કર્યો કેળવણીનો પ્રચાર. શોભા. ૭
નવાબ સાહેબ હાલના, પરોપકારી ઉદાર;
આશ્રય દે વિદ્વાનને, જેની રાજનીતિ છે શ્રીકાર. શોભા. ૮
નવાનગરના જામશ્રી, બા'દુર **રણજીતશીંગ;**
ચંદ્ર વંશમાં નિર્મળા, રૂડા **જાડેજા** રજપુત રંગ. શોભા.૯
મર્હુમ જામ **વિભાજી**એ, બાંધ્યો [1]રાજપ્રબંધ;
સાર્વજનિક કામો કર્યાં, રાજનીતિ કેળવણી સબંધ.શોભા.૧૦
તે કુળદીપક હાલના, જામ ઘણા વિદ્વાન;
પ્રજા પુત્રસમ પાળીને, મેળવશે તે મોટું માન. શોભા.૧૧

પાઠ ૨ જો.

સંસ્થાન શોભા.

મન માને નહીં સો વેરા સમજાવું તોય શું થાએ—એ રાગ.

સુણ સાહેલી રાજ્યસ્થાન મળી અબળા દુઃખ ટાળશે;

---

૧ રાજનીતિ.

સૌ રાજવિયો સ્ત્રીનીતિશિક્ષણ દેઈ પ્રજાને પાળશે;
જો **ભાવનગરના** મા'રાજા, શ્રી **ભાવસંગજી** ગુણ ઝાઝા;
છે સૂર્યવંશી **ગોહલ** રાજા. સુણ. ૧
તસ તાત **તખતસીંહજી** ખ્યાતા, પુણ્યાત્મા નીતિનિપુણ દાતા;
મહારાજા ખીતાબ પંકાતા. સુણ. ૨
કોલેજ મકાન કર્યું મોટું, જે રાજકોટમાં હતું છોટું;
બાંધ્યો નદીનો પુલ પુણ્ય મોટું. સુણ. ૩
બાહોશ ચપળ છે મા'રાજા, કેળવણી નીતિનિપુણ રાજા;
નિજ તાતસમા ગુણ છે ઝાઝા. સુણ. ૪
નિજ પ્રજા પુત્ર માફક પાળો, વિદ્વાનોને આશ્રય આલો;
શ્રી **ભાવશંગજી** સુખ મા'લો. સુણ. ૫
હવે **ધ્રાંગધરાને** યાદ કરો, **રાજસાહબ ઝાલાને** સમરો;
સૂર્યવંશી **અજીતસીંહ** સીંહ ખરો. સુણ. ૬
તસ વડીલ **માનસીંહજી** રાજા, ઇલકાબ મળ્યા મો'ટા તાજા;
કર્યા રાજસુધારા અતિ ઝાઝા. સુણ. ૭
વિદ્વાન ઘણા છો મા'રાજા, રાજકર્તામાં ઉત્તમ રાજા;
કવિજનના નવીન ભોજરાજા. સુણ. ૮
સ્વસ્થાન **મોરબી**માં ખ્યાતા, **વાઘજી ઠાકોરસાહેબ** દાતા;
શશિવંશ **જાડેજા** પ્રખ્યાતા. સુણ. ૯
નિજ તાત **રવોજી** મા'રાજા, હુન્નર ખેતી કીધાં તાજા;
વળી રૈયતની રાખી [1]માઝા. સુણ. ૧૦
વાઘજી મા'રાજા ઉપગારી, રૈયત દુષ્કાળ વિશે તારી;
સાર્વજનિક કામ કર્યાં ભારી. સુણ. ૧૧
પોતે શુભ કેળવણી લીધી, રૈયતને તે વે'હેચી દીધી;
સ્ત્રી કેળવણી કરી પરસીધી. સુણ. ૧૨
પરદુઃખભંજન[2] વિક્રમ જેવા, વિદ્વાનોને આશ્રય દેવા;
ઘણું જીવો ઉત્તમ નર એવા. સુણ. ૧૩

---

૧ આબરૂ ૨ ભાગનાર.

પાઠ ૩ જો.

સંસ્થાન શોભા.

પીતળ લોટા જળે ભર્યારે—એ રાગ.

ગોંડળના રૂડા રાજવીરે, **ભગવતસીંહજી** નામરે;
સાહેલી. શોભા સુણો સંસ્થાનનીરે. ટેક.
ઠાકોરસાહેબ શોભતારે, **જાડેજા** વંશમાં [1]તાજરે. સાહેલી. ૧
ફેલો યુનિવરસિટીતણારે, વિદ્વાનને ગુણવાનરે; સાહેલી.
પુલ બાગ રસ્તા કર્યારે, શાળા કેળવણી મકાનરે. સાહેલી. ૨
ધર્મશાળા ઔષધશાળારે, કીધાં સાર્વજનિક કામરે; સાહેલી.
માફ કર્યા વેરા બધારે, દાનમાં ભોજ ઉપનામરે. સાહેલી, ૩
કદર કરી પ્રજાએ કર્યુંરે, બાવલું રાજાનું તામરે. સાહેલી.
આશ્રય દે વિદ્વાનનેરે, રાખ્યું અવિચળ નામરે. સાહેલી. ૪
વાંકાનેરના રાજવીરે, **અમરસીંહજી** રાજરે; સાહેલી.
રાજસાહેબ ઝાલા વંશનારે, ન્યાયનિપુણ મા'રાજરે. સાહેલી. ૫
તખ્ત પધાર્યા તે સમેરે, દેશમાં હતો દુકાળરે; સાહેલી.
ધૈર્ય ધરી પાળી પ્રજારે, સૌની લીધી સંભાળરે. સાહેલી. ૬
રાજકાજ ઈનસાફનાંરે, જાતે કરે સૌ કામરે; સાહેલી,
ઊંચી કેળવણી પામીનેરે, આપે પ્રજાને તમામરે. સાહેલી. ૭
પાલીતાણામાં શોભતોરે, **શેત્રુંજો** સ્વર્ગ સમાનરે; સાહેલી.
તિરથ તે **જૈન**ધર્મનુંરે, ઊંચા દેવળ અસમાનરે.[2] સાહેલી. ૮
ગોહલ વંશના રાજવીરે, **માનસીંહજી** સુજાણરે. સાહેલી.
સ્વર્ગવાસ થયો તેમનોરે, હતા વિવેકી વિદ્વાનરે. સાહેલી. ૯
બાળકુંવર છે તેમનારે, વરતાવી તેમની આણરે; સાહેલી.
બ્રિટિશ રાજ્ય વહિવટ કરેરે, એજન્ટ સાહેબ સુજાણરે. સાહેલી. ૧૦
ધ્રોળના શ્રી **હરીસીંહજી**રે, **જાડેજા** રજપુત રાજરે. સાહેલી.
ઠાકોરસાહેબ છે વડારે, કીધાં સાર્વજનિક કાજરે. સાહેલી. ૧૧

---

૧ મુગટ. ૨ આકાશ

પાઠ ૪ થો.

સંસ્થાન શોભા.

રાગ ઉપરનો.

લીંબડીના રૂડા રાજવીરે, **જસવતસીંહજી** નામરે; સા.
ઝાલા વંશમાં ઝગમગેરે, **ઠાકોરશ્રી** ગુણગ્રામરે. સા. ૧
કૌંસીલના મેમ્બર થયારે, આપ્યું શ્રી સરકારે માનરે; સા.
[1]દક્ષ વિવેકી વિદ્વાનછેરે, દીધું દુકાળમાં દાનરે. સા. ૨
સ્વપર પ્રજા બીડ કંદથારે, જીવતી રાખી તમામરે; સા.
ઉત્તમ રાજવિયો વિશેરે, છાપી છાપ રાખ્યું નામરે. સા. ૩
સાર્વજનિક કામો કર્યારે, દીધાં કેળવણીનાં દાનરે; સા
આશ્રય કવિ પંડિતનેરે, આપી કરે સન્માનરે. સા. ૪
લાખાજીરાજ રાજકોટનારે, ના'ની ઉમર છે તાસરે;સા.
ઠાકોર જાડેજા વંશનારે, કરે કોલેજમાં અભ્યાસરે. સા. ૫
બ્રિટિશરાજ વહિવટ કરેરે, રાજતંત્રની રીતરે; સા.
રાજનીતિથી રાખતારે, બાળરાજા પર પ્રીતરે. સા. ૬
બાલસીંહજી રાજવીરે, **વઢવાણ**ના **ઝાલા** રાજરે; સા.
ઠાકોરસાહેબ ખંતથારે, સાર્વજનિક કરે કાજરે. સા. ૭
મર્હુમ **દાજીરાજ**જીરે, પ્યારા પ્રજાના ભૂપાળરે; સા.
પ્રીતિ પ્રજાની મેળવેરે, તેવા **બાલસીંહજી** હાલરે. સા ૮
રાણાજી પોરબંદર તણારે, **ભાવસીંહજી** ભૂપાળરે;સા.
જેષ્ટ **જેઠવા** વંશમાંરે, કુળદીપક પ્રજાપાળરે. સા. ૯
રાજતંત્ર ચાલે ભલુંરે, ન્યાય નીતિ ભરપૂરરે; સા.
સાર્વજનિક કામો કરીરે, આપે કેળવણીનું નૂરરે. સા.૧૦

પાઠ ૫ મો.

સંસ્થાન શોભા.

ડરમાં તું દીલ સાથ, છોકરા—એ રાગ.

શોભે રાજસ્થાન, ભરતમાં શોભે રાજસ્થાન;

---

૧ ડાહ્યા.

રાજવિયો ગુણવાન, ભરતમાં શોભે રાજસ્થાન.

પાલણપુર દીવાનશ્રી રાજે, શ્રી **શેરમહુમદખાનજી** છાજે,
પઠાણ લોહાણીમાં ગાજે, ઉદાર દીલ દીવાનશ્રી આજે.
દે કેળવણી દાન. ભરતમાં. એ ટેક. ૧

રાજ **નવાબ રાધનપુર** ગામે, શ્રી **મહુમદશેરખાનજી** નામે;
બાળ નવાબ કેળવણી પામે, બ્રિટિશરાજના છે વિશ્રામે.
છે શુભ રાજસ્થાન. ભરતમાં. ૨

ઈડરમાં **રાઠોડ મા'રાજા, કેશરીસીંહજી**ના ગુણ ઝાઝા;
સાર્વજનિક કામો કરી તાજા, જ્ઞાનદાન આપે માહરાજા.
છે પોતે વિદ્વાન. ભરતમાં. ૩

રાજપીંપળે ગોહલ ગાજે, મુખ્ય શેહેર **નાંદોદ** દિવાજે;
છત્રસીંહજી રાજા છાજે, છે વિદ્વાન નરેશર આજે.
લેશ નહીં અભિમાન. ભરતમાં. ૪

છોટાઉદેપુરમાં વિખ્યાતા, **ચોહાણ** રાજા છે પ્રખ્યાતા;
ફતેસીંહજી છે લઘુરાજા, વિદ્યાભ્યાસ કરે મહારાજા.
વહિવટ બ્રિટિશ વખાણ. ભરતમાં. ૫

પાઠ ૬ ઠો.

સંસ્થાન શોભા.

પુનમચાંદની આ શી ખીલી અહીંરે—એ રાગ.

રૂડા રાજવિયો રાજે છે આ દેશમાંરે,
દીવાન નવાબ બાબી રઢિયાળા રજપૂત;
મોટા **શાહેનશાહ**ના રાજછત્રમાં છાજતારે. ટેક.

સાખી.

બારીયાના રાજવી, **માનસીંહ ચોહાણ;**
સાર્વજનિક કામો કર્યા, કર્યું માફ રાહદાણ.
રાજનીતિથી શ્રી સરકાર પ્રસન્ન થયા ઘણારે,
કીધી માફ ખંડણી બારીયાની જાણ. મોટા. ૧

લુણાવાડાના ભલા, **સોલંકી માહારાજ;**
વખતસીંહજી રાજવી, કુશળ રાજને કાજ;
રાજનીતિથી રાજી થઈ સરકારે આપીયોરે,
રૂડો નાઇટ કમાન્ડરનો ઇલકાબ સતાજ. મોટા. ૨
વાડાસીનોરના વડા, **જમીઅતખાન નવાબ;**
બાબી લઘુવય રાજીયા, લે કેળવણી લાભ.
વહિવટ બ્રિટિશ રાજની દેખરેખ નીચે ભલોરે;
ચાલે રાજનીતિ પરમાણે સઘળા બાબ. મોટા. ૩
સુંથ જોરાવરસંગજી, રાજકુળ **પરમાર;**
બાળરાજ તરફે કરે, વહિવટ શ્રી સરકાર.
નવાબ જાફરઅલીખાનજી શ્રી **ખંભાત**નારે;
મુગલ વંશના રાજ કરેછે ત્યાં નામદાર. મોટા. ૪
રાણા મોહનદેવજી, ધરમપુર મા'રાજ;
સૂર્યવંશ **સીસોદીયા**, કદર કવિની ત્યાંજ.
કેળવણીને સાર્વજનિક કામો કીધાં ઘણાંરે;
પશુવધ અટકાવી કર્યું અમર નામ મા'રાજ. મોટા. ૫
હવે વાંસદાના ભણું, **સોલંકી મા'રાજ;**
દીર્ઘદષ્ટિ વિદ્વાન છે, **પ્રતાપસીંહજી** આજ.
દુકાળનું દુઃખ ટળવા અનાજ ઘાસ દીધાં ઘણાંરે,
આઠસેં માણુસને પ્રતિદીન દે વસ્ત્ર અનાજ. મોટા. ૬
મે'સુલ માફ કર્યું ઘણું, સ્થાપ્યાં આશ્રયસ્થાન;
રોગી અશક્ત અનાથને, આપ્યાં જીવીતદાન.
ઢોર તગાવી આપી રૈયત રાખી જીવતીરે,
રામરાજ સમ રોપ્યો કીર્તિસ્તંભ નિદાન. મોટા. ૭
સીદી નવાબ સચીનના, રાજ કરે મતિમાન;
નજફઅલીખાં લો ભલું, કેળવણીનું દાન.
શ્રી સંસ્થાનની શોભા અલ્પમાત્ર મેં ઉચ્ચરીરે,
સાંકળચંદ કહે રહો અવિચળ રાજસ્થાન. મોટા. ૮

ધોરણ ૬ ઠું.

ચક્રવર્તિ મહારાજાધિરાજ રાજધર્મમૂર્તિ

સાતમા એડવર્ડ શહેનશાહ.

રાજગીત.

હરિગીત છંદ.

અજુઆળિ આજે દીપમાળી હિંદમાં આનંદ છે,
શેહેનશાહ રાજ્યભિષેકથી ખુશગાં સકળજન વૃંદ છે;
દરબાર દિલ્લીમાં ભર્યો સુલતાન રાજ સમાજમાં,
એડવર્ડ શહેનશાહ સાતમા ચિરકાળ જીવો રાજ્યમાં. ૧
સન ઓગણીસેં ત્રણ જાન્યુઆરિ પેહેલી જાણીએ,
એડવર્ડ બાદશાહી તખ્ત બેઠા હિંદ શહેનશાહ માનીએ;
ત્યાં હિંદ પ્રતિનીધિ લોર્ડ કરઝન શુભ ક્રિયાના કાજમાં. એડ. ૨
માહારાણીજી વિકટોરીયાની પ્રજાપર પૂરણ દયા,

દીર્ઘાયુ દીર્ઘ સ્વરાજ પાળી સ્વર્ગવાશી જે થયાં;
તસ પુત્ર એડવર્ડ પુણ્યશાળી લાયકી સામ્રાજ્યમાં. એડ. ૩
તે રાજમાતા રાણીજીનાં અભય વચનો પાળજો,
હિંદી પ્રજાને પુત્ર પુત્રી સમ સદા સંભાળજો;
રાજી થશે પ્રભુ રાજ વધશે તેજ વધશે તાજમાં. એડ. ૪
છે વફાદારી રાજ્યભક્તિ હિંદની રૈયત વિશે,
વળિ કલ્પવૃક્ષ સમાન હિંદુસ્તાન જગમાં રસકસે;
તે વૃક્ષ કાયમ રાખી ફળ લ્યો વૃદ્ધિ પામો રાજ્યમાં. એડ. ૫
જુલમી લુટારા રાજ્યથી આ દેશ પૂર્વે રાંકડો,
ઇંગ્રેજી રાજ્ય પ્રતાપ નેકી ન્યાયથી છે ફાંકડો;
જ્યાં વાઘ બકરી એક આરે જળ પીએ સુખ સાજમાં.
એડ. ૬

હુન્નર કળા વિદ્યા વધો વેહેપાર દુનિયાંનો વળો,
આબાદ રહો રાજા પ્રજા વળિ રાજ્ય વૈરી ભય ટળો;
પ્રભુ રાખ્ય એનો અમલ અવિચળ હિંદરાજ સુકાજમાં.એડ. ૭
સૌ ભુપતિના ભુપતિ એ ચક્રવરતી નરપતી,
મતિમાં બ્રહસ્પતી રૂપ રતિપતિ શ્રીપતી વૈભવ અતી;
બળ બુદ્ધિ નીધિ સંતતિ વધો યશ રહો એક અવાજમાં.
એડ. ૮

શશિસમ કળા શાંતિ સુધારા રાજમાં પ્રતિદીન વધો,
રવિસમ તપો તસ તેજ રાજપ્રતાપ જગ વ્યાપો બધો;
શુભ છંદ સાંકળચંદ કહે એડવર્ડ રહો સુખસાજમાં.એડ. ૯

શિયળોપદેશ ગર્ભિત ગરબો.

પુનમચાંદની ખીલી શું અહીં પુરીરે—એ રાગ.

બાળા ગુણમણીમાળા નિર્મળ શિલવ્રત પાળીએરે,
નીતિમાર્ગ વહી અજવાળો ઉભય સુકુળ;
બેની શિયળ સુભુષણ સજીએ આ સંસારમાંરે.

સતીને પતિ વિણ પારકો, ભ્રાત તાત અનુકૂળ;
સ્વપ્ને અવર ન ચિંતવે, જાણે વાગ્યું શૂળ.
ગુણવંતી ગોરી નવિ ચૂકે પતિવ્રત ધર્મથારે;
જે કુટિલા પરઘર ભટકે તસ માથે ધૂળ. બેની. ૧
પ્રેમ સહિત પરપુરૂષથી, હસી નવ કરીએ વાત;
અસુર સવારે એકલાં, જઇએ નહીં એકાંત.
નટવીટ પરનર સાથે નયનો નયન ન જોડીએરે,
લાજ સહીત આધું ઓઢી સંચરીએ વાટ. બેની. ૨
સદાચાર નવ ચૂકીએ, સુખદુઃખ પડે અપાર;
જતાં પ્રાણ પરવશ થતાં, તજો ન શિયળ શ્રીકાર.
ચંચળ ચાલે ચાલી તાળી હાથ ન આલીએરે;
ખોટી બુધ્ધે આળસ ખાઇ કરો ન વિકાર. બેની. ૩
વિષયબુદ્ધિથી અવરની, ગ્રહો ન વસ્તુ હાથ;
નારૂ કારૂ નારથી, પ્રીત ન કરીએ સાથ.
રતિપતિ રૂપ સમો પરપુરૂષ નજર નહીં ભાળીએરે;
હોય કરૂપો પણ ગણીએ પ્રભુસમ નિજ નાથ.બેની ૪
સીતા દમયંતી સતી, દ્રૌપદી ગુણ ભંડાર;
પ્રાણાંતક સંકટ સહી. રાખ્યું શિયળ શ્રીકાર.
કનક પીતળની થાય પરિક્ષા સરસ કસોટીએરે;
ફણીધર ફૂલમાળ પાવક જળ શિયળે ધાર. બેની. ૫
માતપિતા સમ જાણીએ, સાસુ સસરો જેઠ;
નણંદ દેરાણી જેઠાણીનો, કરો વિનય દુઃખ વેઠ.
ક્લેશ ન કરીએ ધીરજ ધરીએ વિપત વિષે ઘણીરે;
પરનિંદા તજીએ ભજીએ પ્રભુ સારી પેઠ. બેની. ૬
સ્ત્રીનીતિશિક્ષણ આપજો, આર્ય બંધુ સુખદાય;
નિજ તનુજાને મોકલો, ભણવા શાળા માંય.
ભવિષ્ય સંતતિ સુધરે સ્ત્રી કેળવણીથી ભલીરે;
આશિર્વાદ વદે શુભ સાંકળચંદ સદાય. બેની. ૭

સતીની પતિ ઉપરની કંકુપત્રિકા.

લીલાવતીએ લખી એકલસોરે—એ રાગ.

સીતાજીએ કંકુપત્રિકારે, રઘુપતિપર લખી ખાસ;
પ્રાણજીવન વે'લા આવજોરે, રહ્યો લગ્નતણો એક માસ;
વાલમ વે'લા આવજો, પ્રભુ દર્શનની હું [1]પિપાસ.વાલમ. ૧
સ્વયંવર મંડપ રચ્યોરે, જનક પિતાએ મુજ કાજ;
ભૂમંડળના ભૂપતિરે, બહુ મળશે નાના મોટા રાજ.
વાલમ. સુણી સદ્‌ગુણ કીધા મેં [2]તાજ. વાલમ. ૨
સદ્‌ગુણ મૂર્તિ આપનીરે, હૃદય રંગી રહી રાજ;
સુખ દુઃખ કિરતારે ઘડ્યુંરે, તમ હાથે સરશે કાજ.
વાલમ. મારી રાખશે ઇશ્વર લાજ. વાલમ. ૩
મોહન પ્રાણ આધારછોરે, મુજ હૈયાના હાર;
ભ્રાત તાત ગણું અવરનેરે, પતિ સતીના શુભ શણગાર.
વાલમ. મારા પ્રાણતણા આધાર. વાલમ. ૪
પ્રિય પતિ દંપતી ધર્મનેરે, જાણો છોજી જરૂર;
હું પણ કાંઇક જાણું ખરીરે, જેથી સુખ મળશે ભરપૂર.
વાલમ. મારા નયનના છો તમે નૂર. વાલમ. ૫
સરિતા શોભે જળ થકીરે, પતિથી પ્યારી તેમ;
નાથ વિનાની ગોઠડીરે, વા'લા લુણ વિના અન્ન જેમ.
વાલમ. પ્રિય સાચો દંપતી પ્રેમ વાલમ. ૬
આજ્ઞા પાળીશ આપનીરે, પ્રભુ સમ રાખીશ પ્રીત;
માત તાત સાસુ સસરાનેરે, ગણી રાખીશ રૂડી રીત.
વાલમ. વળી નણંદથી રહીશ વિનીત. વાલમ. ૭
સંસાર સાગો સત્યથીરે, ચાલીશ ચતુરસુજાણ;
નીતિનિપુણ તમે છો વડારે, તુમ પગલે ચાલીશ પ્રાણ.
વાલમ. કરી વિનયથી વચન પ્રમાણ. વાલમ. ૮

---

૧ તરસી. ૨ મુગટ.

શું ઝાઝું લખું સાહ્યબારે, તમે છો ચતુરસુજાણ;
થોડેથી ઘણું માનજોરે, વેગે વે'લા પધારજો પ્રાણ.
વાલમ. ધરૂં માથે આપની [1]આણ. વાલમ. ૯
સતીનો આ કાગળ ભલોરે, લગ્ન પ્રસંગે ગવાય;
ભૂંડાં ફટાણાં બે'નો તજોરે, માત તાત જાત ન લજાય.
સુણો સૈ સુંદરી, જેથી કીરતિછત્ર ધરાય. સુણો. ૧૦

પતિનો પ્રત્યુત્તર.

રાગ ઉપરનો.

પત્ર સતીનો વાંચીનેરે, આનંદ અંગ અપાર;
રઘુપતિ સીતાને લખેરે, પ્રીતિ નીતિથી લેખ ઉદાર.
ધિરજ ધરો સુંદરી. વે'લો આવીશ હું નિરધાર. ધિરજ. ૧
વાણી તમારી વિવેકનીરે, વાંચીને નિશ્ચય થાય;
ગુણવંતી ગોરી મળીરે, મને આનંદ અંગ ન માય.
ધિરજ. આપણુ જનમારો સુખમાં જાય. ધિરજ. ૨
આ સંસાર સમુદ્રમાંરે, સુખ દુઃખ ભરતી ને ઓટ;
સંપીને જે દંપતી રહેરે, તેને લાગે ન તોફાની ચોટ.
ધિરજ. હોય કજોડું તો દુઃખ પોટ. ધિરજ. ૩
વિવેક વા'ણ ચલાવશુંરે, સંસાર સિંધુની માંહ્ય;
સત્ય ક્ષમા શઢ રોપશુંરે, [2]શિલ પવને સ્થાન પોહોચાય.
ધિરજ. તુમ સરખી [3]સુકાનીની સા'ય. ધિરજ. ૪
એક પૈડે રથ ના ફરેરે, તાળી પડે ન એક હાથ;
દંપતી સરખાં સજોડથીરે, ભેળો થાય સંસારનો સાથ.
ધિરજ. હોય સદ્દગુણી નારી ને નાથ. ધિરજ. ૫
ચોરીમાં અગ્નિશાખે કરેરે, વર વધુ કોલ કરાર;
કરપિડન[4] જુગતે કરીરે, કરે દંપતી ધર્મ સ્વીકાર.
ધિરજ. નહીં પાળે તેને ધિક્કાર. ધિરજ. ૬

૧ આજ્ઞા. ૨ સદાચાર. ૩ ખારવો. ૪ હાથમેળાવો.

સાચો પ્રેમ પાળીશ સદારે, પતિવ્રત ધરી ધર્મ;
અરધું અંગ છો ભામનીરે, ગણે દાસી તેને ઘણી શર્મ.
ધિરજ. એ તો નિર્લજ નફટનાં કર્મ. ધિરજ. ૭
પ્રેમપત્ર બેઉ વાંચીનેરે, ધરશે સાચો જે પ્રેમ;
દંપતી સુખીયાં તે થશેરે, થશે રાજી જગતપતિ એમ.
સુણો સૌ દંપતી, ગુંથે **સાંકળચંદ** ગ્રંથ જેમ. સુણો. ૮

પરનિંધા તજવા વિશે.

રાગ કાફી. હોરી, તાલ દીપચંદી.

તજો પરનિંદા નકારી. (૨) ટેક.
પરનિંદા કરીએ નહીં બાળા, નિંદા નરકની બારી,
પર અપવાદ ઉચરતાં નિજ મુખ, લાજે થાય ખુવારી;
ન કરીએ ચાડી નઠારી. તજો. ૧
ડુંગર બળતો દેખે દુનિયાં, પગની લાહ્ય નિવારી,
સરશવ સમ પરછિદ્ર પારખે, આપ છિદ્રને વિસારી;
ન છિદ્ર જુવે ગુણ ધારી. તજો. ૨
ચાયણી કણ ન ગ્રહે પણ સૂપડું, બે ગુણ વસ્તુ સ્વિકારી,
ચાયણી સમ છીદ્રપેટા ન થઇએ, લેઇએ ગુણ અવધારી;
દોષ પર દીલ ન વિચારી. તજો. ૩
પર કુથલીમાં કાળ ગુમાવે, નિંદાખોર નઠારી,
અભણ મૂર્ખ ચણતર ચણી ઊધું, બગવે પરઘર દા'રી;
કરે નહીં નિંદા સુ નારી. તજો. ૪

અદેખાઇ ન કરવા વિસે.

લલના નહીં થાય લગાર. કામણ મંત્ર કસે--એ રાગ

સુણ બાળા ગુણ ભંડાર, ઇર્ષા પરહરીએ;
શુભ સદાચાર શણગાર, સદ્ગુણના ધરીએ. ટેક.
પરસુખ દેખી ઇર્ષા ધરતાં, સુખ ન મળે પરિતાપરે;
વસંતમાં ખીલે વનરાજી, બળે જવાસો આપ. ઇર્ષા. ૧

પરવૈભવ જોઈ રાજી થઇએ, આવે સંપતિ એમરે;
ચંદ્રોદય જોઇ ચકોર પંખી, રાજી રહે મન જેમ.ઇર્ષા. ૨
વે'ર ઝે'ર ને ખાર ન કરીએ, સુખદુઃખ ભાગ્યાનુસારરે;
શોક તણાં બાળકપર ધરીએ. પ્રજા પ્રમાણે પ્યાર.ઇર્ષા. ૩
પર ઠકુરાઇ પરપ્રજા જોઇને, રહીએ રાજી બાળારે;
રાજી થઇ પ્રભુ વૈભવ સંતતિ, આપે મંગળમાળા. ઇર્ષા. ૪
કદી અદેખા નરનારીનો, ન કરે કોઇ વિસવાસરે;
ખાતાં પીતાં મિત્રવર્ગમાં, રાખે નહીં કોઇ પાસ.ઇર્ષા. ૫
મોટાઈ તે મોટું મન જાણો, હલકે મન હલકાઇરે;
મદ મત્સર ઇર્ષા કરવાથી, પામે બહુ લઘુતાઈ. ઇર્ષા. ૬
એમ જાણી ગુણવંતી બે'નો, ઇર્ષા અવગુણ વરજોરે;
સંત તણી પેરે પર સુખ ભાળી, તનમનમાં સુખ ધરજો.
ઇર્ષા. ૭

ગરબી ૧ લી.

સાસરે જતી દીકરીને માની શિખામણ.

વા'લે અમૃત પાઇ ઉછેર્યાં—એ રાગ.

સાસરીએ સિધાવતી પુત્રીને નિજ માડીરે,
શણગાર સજાવીને શિખામણ દે સારીરે;
ભરી ખોળો નવાં ફળે તિલક કર્યું માએ [1]ભાલેરે,
નીર નયન ભરી મા સન્મુખ પુત્રી નિહાળેરે. ૧
મા–માડી !! હું જઉંછું વેણ વદી તે પરાણેરે,
પ્રેમબંધન માતનું છુટે ન જગદીશ જાણેરે;
પ્યારી પુત્રી થઇ ગગળી માતાએ નિહાળીરે,
માનું હૈયું ભરાણું હ્રદય ચાંપી નિજ બાળીરે. ૨
પછી માતાએ પુત્રીને મધુર વચનથી બોલાવીરે,
બેટા ખેદ ન કરીએ હર્ષ વેળા લે વધાવીરે;
સુખે સાસરીએ જા વેહેલી તેડાવીશ કા'વીરે,

---

૧ કપાળ.

દુઃખ આણીશ નહીં તારી સાસુ છે સરળ સ્વભાવીરે. ૩
તારા ભાગ્યે મળી તુજ સાસુ સાધવી જેવીરે,
માયાળુ દયાળુની જોડી નથી જગ એવીરે;
તને દેખીને હર્ષઘેલી તે બનેછે બિચારીરે,
પ્રેમ ધરજે તું મુજસમ સાસુને માતા ધારીરે. ૪

ગરબી ૨ ૭.

ભમરા પેહેલો વધાવો મારે આવીયો—એ રાગ.

માતા હેત ધરીને પુત્રીને કહે,
તારાં સાસરિયાં ઉપર પ્રીતી આણરે;
સાસરીએ શાણી સંપીને રે'જે મારી દીકરી.એ ટેક.
મેં તો જન્મ આપીને પાળી પ્રેમથી,
હવે માલિક છે સાસુ તારી જાણરે. સાસરીએ. ૧
તારી માતા સાચી તું ગણજે સાસુને,
તારૂં સુખ દુઃખ છે સહુ તેને હાથરે; સાસરીએ.
લોકો સાસુની નિંદા ખોટી કરે,
પણ તે પુત્રીસમ વરતે વહુની સાથરે. સાસરીએ. ૨
દીકરી તાળી પડે ન એક હાથથી,
જો વહુ વાંકી તો સાસુ વાંકી થાયરે;સાસરીએ.
વા'લી મેલું ન મન કરીએ કદા,
કરીએ સાસુનો વિનય સદાયરે. સાસરીએ. ૩
મીઠાં વેણુથી કારજ સંપજે,
કડવાં વચનથી બગડે તે કાજરે. સાસરીએ.
દીકરી વિનય વિવેકથી પામીએ,
રૂડાં વાંછીત કાજને રાજરે. સાસરીએ. ૪
સામા માણસનું દીલ દુખાવીએ,
તો દુઃખ ઉપજે આપણને જેમરે; સાસરીએ.
તારી સાસુને માતા કરી બોલાવજે,
ધરજે પિતા સમ સસરા ઉપર પ્રેમરે. સાસરીએ. ૫

ગરબી ૩ જી.

મા પાવા તે ગઢથી ઉતર્યાં મા'કાળીરે—એ રાગ.

સાસરે લાજ વધારજે, મુજ બાળારે;
રહીને મરજાદા માંહ્ય; વા'લી બાળારે. એ ટેક.
સકળ ફરજ તું બજાવજે, મુ. રે'જે તું સાદી સદાય. વા. ૧
વસ્ત્ર ઘરેણાં નવનવાં, મુ. હઠ કરી માગીશ ન લગાર; વા.
ભોજન ભાણે જે મળે, મુ. જમજે રૂચીસમ મિત આહાર. વા. ૨
વાસણકુસણ માંજજે, મુ. ભટકીશ નહીં શેરી પંથ; વા.
આળસ રાખીશ નહીં કદા, મુ. ભણજે નીતિધર્મના ગ્રંથ. વા. ૩
સૂતાં ઊઠતાં સમરજે, મુ. ભાવે ભજજે ભગવાન; વા.
ઘરધંધો નિયમીત કરી, મુ. મેળવજે મોટું માન. વા. ૪
ઘરનાં બાળ રમાડજે, મુ. હાલરડાં ગાઈ હસાડ; વા.
વાર તીથી મહીના ભલા, મુ. તું શીખવી ધરજે લાડ. વા. ૫
વિવિધ રમતથી રમાડજે, મુ. જ્યાં લગી જાગે સૌ બાળ; વા.
ઊંઘ આવે તો ઊંઘાડજે, મુ. રોવરાવીશ નહીં કોઈ કાળ. વા. ૬
બાળક ગંધા જોઇને, મુ. ધરી છોછ ન તેને છાંડ; વા.
ધમકાવીશ નહી તેમને, મુ. વળી કરીશ ન માર પછાડ. વા. ૭
ઊજળાં વસ્ત્ર ધરાવજે, મુ. નિત્ય નવરાવજે જરૂર; વા.
ચોખ્ખાઈ ભુષણ દેહનું, મુ. જે રોગહરણ રસપૂર. વા. ૮
મીઠા બોલથી તેમનાં, મુ. તું કરજે પૂરા કોડ; વા.
પશુ બાલકને પણ ગમે, મુ. ઉત્તમ ગુણ સ્વભાવ જોડ. વા. ૯

ગરબી ૪ થી.

અમે ઈશ્વર માગીએ એટલું—એ રાગ.

બે'ની વે'લી પ્રભાતમાં ઊઠજે,
ઘર વાળીને કરજે શ્રીકાર; સુજશ લેજે સાસરે. ટેક.
લીંપી ગુંપીને આંગણું રાખજે,
ત્યાં પૂરજે સ્વસ્તિક સાર. સુજશ. ૧

જ્યાં ચોખ્ખાઇ ત્યાં લક્ષ્મી વસે,
ચિત્ત ચોખું ચોખાઇથી થાય; સુજશ.
ઘર વાળી ઝાડીને ચોખું રાખજે,
જીવ જંતુ ન આવી ભરાય. સુજશ. ૨
જળ સિંચજે ફૂલના છોડને,
ઉછેરીને કરજે બાગ; સુજશ.
જેથી ઘરમાં સુગંધ રહે સદા,
દેખી ઉપજે સરવને રાગ. સુજશ. ૩
તેનો ફાલ આવે ફૂલ વીણજે,
તેનો ગુંથજે નૌતમ હાર; સુજશ.
શ્રદ્ધા રાખીને કુમકુમ ચાંદલો,
વા'લી કરજે કપાળમાં સાર. સુજશ. ૪
ઝીણાં ટપકાં ટીલાં ન કરીશ કદા,
કર મધ્યમ ચાંદ કપાળ; સુજશ.
વાળ સાદા માથાના તું ઓળજે,
વાંકે અંબોડે આવે આળ. સુજશ. ૫
છાપ હલકી પડે સૌ લોકમાં,
એવા કરીએ ન બે'ની કુઢંગ; સુજશ.
લોકો સદ્‌ગુણીમાં ગણના કરે,
એમ ઢાંકીએ અંગોપાંગ. સુજશ. ૬
ખોટો ડોળ ન કરીશ તું દીકરી,
સાદી રે'જે તું સભ્ય સમાજ. સુજશ.
બે'ની ઉભય સુકુળ અજવાળજે,
સાસરિયાં પીયરિયાંની લાજ. સુજશ. ૭
લોભ સદ્‌ગુણનો તું રાખજે,
નવ લોભ ઘરેણાનો રાખ્ય; સુજશ.
શણગાર સ્ત્રીનો પતિ આગના,
પતિ સેવા મીઠા મેવા ચાખ્ય. સુજશ. ૮

શાક ભાજી અથાણાં ને રાઇતાં,
ભાતભાતના શુભ પકવાન; સુજશ.
પાકશાસ્ત્ર પ્રમાણે રસોઇ કરી,
મેળવજે તું મોટું માન. સુજશ. ૯
પરવારી રસોઈના કામથી,
ઝભલાં કાંચળી શીવજે બેશ; સુજશ.
ક્ષણ નવરી ન બેસે સુલક્ષણી,
કદી ભૂલે ન એ ઉપદેશ. સુજશ. ૧૦
નાના બાળક પાસે બેસાડીને,
કે'જે રમુજી શીખામણની વાત; સુજશ.
દેશભક્ત ને પ્રાક્રમી પુરૂષની,
છોકરાને શીખવજે ધાત. સુજશ. ૧૧
કથા સતીયોની છોકરીઓ કને,
મીઠી વાણીથી બોલજે બેશ; સુજશ.
જોડી કાઢેલી વે'મી વાતો કદા,
કરી ઊપજાવીશ નહીં કલેષ. સુજશ. ૧૨
ભૂત પ્રેત પિશાચની વારતા.
કદી બીકણુ કરીશ ન બાળ; સુજશ.
નીર છાંડી પીએ ક્ષીર હંસલો,
તેમ નીતિનો સાર સંભાળ. સુજશ. ૧૩

ગરબી ૫ મી.

સાંભળજો સજ્જન નર નારી—એ રાગ.

સતીને પતી વીણ દેવ ન સાચો, આદુનિયામાં બીજોજીરે;
દઢ મંન ભાવના એવી રાખી, દંપતી પ્રેમરસ પીજ્યો.
પુત્રી પનોતીજીરે, સ્રીનો પતિ શણગાર, પુત્રી.
સાચો દંપતી પ્યાર. પુત્રી પનોતીજીરે. એ ટેક. ૧
લગનને [૧]વજ્રની બેડી માને, અણસમજુ કોઇ ઠાલોજીરે;

---

૧ ઈંદ્રનું હથિયાર.

સમજીને મન ઝરો સુધાનો; સાચો પ્રેમરસ પ્યાલો.પુત્રી. ૨
લગ્નવિધી વેળા પતિ સ્ત્રીને, બોધ રૂડો જે આપેજીરે;
સતિયોને તે પ્રાણથી વા'લો, સમરણ સ્થાનમાં સ્થાપે. પુત્રી. ૩
માન સહીત તે બોધને ગોખી, મઢાવજે તું માથેજીરે;
લગ્નની ફરજતણા મહામંત્રો; લગ્ન સમે કહ્યા નાથે. પુત્રી.૪
લોક કરે ગરબડ તે વેળા, મંત્રનું મહાત્મ ન ધારેજીરે;
સુણવાની દરકાર ન રાખે; અરથ ન કોઈ વિચારે. પુત્રી. ૫
પવિત્ર મંત્ર ભણે જે બ્રાહ્મણ, તે પણ સમજે ન પૂરાજીરે;
તો વરકન્યાને સમજાવા, ખંત કરે કોણ શૂરા. પુત્રી. ૬
પણ તે મંત્રનો અર્થ હું જાણું, તે તુજને સંભળાવુંજીરે;
સંસારે તે સુખકર જાણી, સાંભળી સમજુ થાવું. પુત્રી.૭

ગરબી ૯ મી.

ગોકુળ મથુરાંરે વાહાલા--એ રાગ.

લગ્નની વેળારે પ્યારો, પ્રેમદાને ઉપદેશ દે સારો;
અતિ આદરથીરે પ્યારી, મુજને પરણે ચતુરાં નારી. લગ્ન. ૧
તું મુજ સાથેરે શાણી, વૃદ્ધા થાજે વધુ ગુણખાણી;
તુજને સૌભાગરે દેવા, ગ્રહણ કરૂં તુજ હાથ [૧]સ્વમેવા.લગ્ન. ૨
ઘરના રક્ષણરે માટે, અર્પી દેવોએ મુજ માટે;
વર કહ અગ્નિરે દેવા, પંચની સાખે કરૂં તુમ સેવા. લગ્ન. ૩
પ્રેમ જે ધરતીરે પ્યારી, માત પિતા સાથે તે નારી;
પ્રેમ તે લેજોરે વાળી, માત તાત મમ સાથ સંભાળી. લગ્ન. ૪
મુજ કુળ સાથેરે જોડો, પ્રેમ વધારામાં મન દોરો;
આનંદ સુખમાંરે વરતે, એમ મન પ્રેરો સતિનું ભકતે. લગ્ન: ૫
તે સદ્બુધ્ધિરે આપો, મુજપર [૨] અનુરકતા મન વ્યાપો;
પતિ પ્રેમદાનેરે બોલે, હું આકાશ [૩]તું ધરણી તોલે. લગ્ન. ૬
બ્રાહ્મણ અગ્નિરે સાખે, લગ્ન કરાર કરી પેઢ ભાખે;

---

૧ પોતાની મેળે. ૨ રાગી. ૩ ધરતી.

સુખમાં આપણુરે રહીશું, કુમુદની ચંદ્રપરે ચિત્ત ચાહીશું.લગ્ન.૭
ઉત્તમ પરજારે થાશે, પ્રેમપાત્ર પ્રીતિથી ભરાશે;
રૂપ ગુણ મળતારે ચાહીશું, કપટ તજી ખુલ્લા દીલ રહીશું.લગ્ન.૮
શતવર્ષ જીવીરે લેઈશું, સ્વર્ગનાં સુખ સંસારે વહીશું;
હવે સપ્તપદીનોરે ભાવે, વિધી વધુને પ્રીય પતિ સુણાવે.લગ્ન.૯

ગરબી ૭ મી.

રામ લક્ષ્મણ વનમાં સિધાવતાં--એ રાગ.

પ્રિયા આ પથરપર તું ચડી, કર પથ્થર સમ [1]દ્રઢ મન.
થઈ સુપ્રસન્ન; પ્યારી પગલાં ભરો. એ ટેક.
નીતિ ન્યાય તજી ચાલે ઉલટાં, વશ કર સદ્દગુણના પ્રતાપ
છાપી રૂડી છાપ. પ્યારી. ૧
સાત પગલાં ભરે વરવહુ ભલાં, જેથી સુખ મળે સંસાર
કહે પતિ સાર; પ્યારી.
દર પગલે નવો ધર્મ ઉપજે, એવો [2] દંપતિ ધર્મ સદાય
વધે નદી ન્યાય. પ્યારી. ૨
ક્રિયા સપ્તપદીની થતાં પતિ, દર પગલે કહે નવો ધર્મ
સુણો તેનો [3]મર્મ; પ્યારી.
પ્રિયા પગલું પે'લું સાથે તેં ભર્યું, નવો સ્નેહ બંધાયો
આ વાર, થજે સહચાર. પ્યારી. ૩
મારી સાહ્યકાર થજે સર્વદા, કરી અન્નની પૂર્તતા સાર
સ્રીધર્મ સ્વિકાર. પ્યારી.
પ્રભુ આપો શતાયુ પુત્રો ઘણા, તને ગુણીયલ ને વિદ્વાન
સુબુદ્ધિ નિધાન. પ્યારી. ૪
વધ્યો સ્નેહ બીજે પગલે ઘણો, વધી ચંદ્રકલા સમ બુદ્ધિ;
પ્રેમપૂર વૃદ્ધિ. પ્યારી.
મારાં બળ ને બુદ્ધિ તું વધારજે, વળી સારજે ઘરસંસાર;
અનેક પ્રકાર. પ્યારી. ૫

---

૧ નક્કી. ૨ સ્રી પુરૂષનું જોડું. ૩ ભેદ.

ત્રીજું પગલું ચાલી પ્રિયા પ્રેમથી, ધનવૃદ્ધિ કરો પ્રિયા એમ;
વધે સુખ જેમ. પ્યારી.
ચોથે પગલે વૃદ્ધિ સુખની કરો, પ્રજા પાંચમે પગલે વધાર;
તેને તું સુધાર. પ્યારી. ૬
જેમ ખટ ઋતુ ભોગ આપે ભલા, તેમ પગલે છઠ્ઠે ભલા ભોગ;
દેજે હરી રોગ. પ્યારી.
પગલું દંપતિએ ભર્યું સાતમું, સુખ સાચું સ્થાપ્યું થઈ પ્રસન્ન;
કરી દૃઢ મન. પ્યારી. ૭
સાત પગલે પુરણ પ્રેમ બાંધીયો, કર્યો દંપતીધર્મ સ્વીકાર;
ગૃહસ્થાશ્રમ ભાર. પ્યારી.
શુદ્ધ પ્રેમથી સંપીને ચાલશું, સંસારનો સામો શીકાર;
ચલાવજે નાર. પ્યારી. ૮

ગરબી ૮ મી.

રાગ ઉપરનો.

સુશિલા મારા વિચારે તું ચાલજે, સમદ્રષ્ટિથી સૌને નિહાળ;
જે બાળગોપાળ. પ્યારી.
મને દુઃખ ઊપજે તે કરીશ નહીં, સુખે રે'જે તું મારી સાથ;
બાજી તારે હાથ. પ્યારી. ૧
નીર ચારો દેજે પશુ પંખીને, એનું રક્ષણ કરજે સદાય;
સંતોષી તું થાય. પ્યારી.
ચિત્ત ચંચળ કરીશ ન સુંદરી, શીખ સાંભળી ચાલજે એમ;
સૌને વા'લી જેમ. પ્યારી. ૨
દીવ્ય પુત્રોની પ્રાપ્તિ થશે તને, કીર્તિછત્ર ધરાશે હમેશ;
નહીં રહે ક્લેષ. પ્યારી.
સાસુ સસરાની સેવા તું સારજે, ધરજે દિયર દેરાણીથી રાગ;
સદા સોહાગ. પ્યારી. ૩
રે'જે વિનીત નણંદથી સર્વદા, રાજી રાખજે કુટુંબ સદાય;
સુજશ સૌ ગાય. પ્યારી.

અર્ધું અંગ તું કુળનું ભુષણ પ્રિયા, તારૂં થાજો સદા કલ્યાણ;
સ્ત્રીઓમાં સુજાણ. પ્યારી. ૪
મારા ઘરની માલીક મેં કરી તને, ઘરકામમાં રહી સાવધાન;
ચલાવજે વા'ણ. પ્યારી.
બાળલગ્ન કરે મુર્ખ માનવી, ઢીંગલાં ઢીંગલી પરણાવે ગમાર;
પ્રજાદ્રોહી ધાર. પ્યારી. ૫
બાળ સમજે શું દંપતિ ધર્મમાં, નાંખે દુ:ખદરિયામાં માબાપ;
માથે તેને પાપ. પ્યારી.
કુળક્ષય ને દેશ અવનતિતણું, મૂળ બાળ ને વૃધ્ધવિવાહ;
જીવનદોરી દાહ. પ્યારી. ૬

ગરબી ૯ મી.

પીતળ લોટા જળે ભર્યારે—એ રાગ.

પુત્રી જતી વેળા સાસરેરે, માએ દીધો ઉપદેશરે;
સુપુત્રી, લગ્ન કરાર તું પાળજેરે.
હાથ તેં આપ્યો હેતથીરે, નાથને ચોરીમાં બેશરે. સુ. ૧
કોલ કર્યા પંચ સાક્ષીએરે, નાથે દીધો પ્રતિબોધરે; સુ.
વિસરીશ નહી સંભારજેરે, જીવનદોરી તે બોધરે. સુ. ૨
અનુસરજે તે ધોરણેરે, ચાલજે સરળ સદાયરે; સુ.
આચરણો રૂડી રાખજેરે, પવિત્ર કરી મન કાયરે. સુ. ૩
આજ્ઞા વડીલની પાળજેરે, ભકિતથી લેજે ભલાઇરે;સુ.
દિયર દેરાણી જેઠાણીથીરે, ન કરીશ કાંઇ અદેખાઇરે. સુ. ૪
માયા નોકર વર્ગમાંરે, રાખજે માત સમાનરે; સુ.
ઘર ધન વૈભવ જોઇનેરે, કરીશ ન તું અભિમાનરે. સુ. ૫
સાવકી સંતતિ પાળજેરે, જનનીસમ ધરી પ્યારરે; સુ.
અંતર રાખીશ નહીં કશોરે, ન ધરીશ ઝેર ને ખારરે. સુ. ૬
ધર્મનીતિ ઉપદેશનાંરે, વાંચજે ગ્રંથ હમેશરે; સુ.
શૃંગારિક નાટક કથારે, હાથ ન ધરીશ તું લેશરે. સુ. ૭
વાત શૃંગારિક વાંચતાંરે, સુશિલા મન અભડાયરે; સુ.

લસણુતણી સોબત થતાંરે, વાસ કસ્તુરીનો જાયરે. સુ. ૮
તાલ સૂર કદી મેળવીરે, ગાજે ગીત નિરદોષરે; સુ.
કદી મનહર ગીત જોડજેરે, કરજે તું નીતિનો પોષરે.સુ. ૯

ગરબી ૧૦ મો.

બડા ચતુર પેલો ટોપીવાળો—એ રાગ.

પુત્રી શીખામણુ સુણી તું મા'રી, સમરણ સ્થાનમાં ધરજેરે;
વિચાર આવક જાવકનો કરી, ઘરનો ખરચ તું કરજેરે.પુ. ૧
આવકથી જો ખરચ વધે તો, દેવાળું ઘેર આવેરે;
નાણાંની વળી તાણુ પડે બહુ, ઘરબાર વેચાઇ જાવેરે. પુ. ૨
પુરૂષજાતિ તો કમાઇ જાણે, નજર નહીં તસ ઝીણીરે;
વિવેક ઘરનો સ્ત્રીને માથે, ફરજ કસરની સ્ત્રીનીરે. પુ. ૩
નોકરચાકર જે નીચ જાતિ, વસ્તુ ખરીદ કરી લાવેરે;
તપાસજે તે તોલ માપ તું, ઠગાઇ કદી ન થાવેરે. પુ. ૪
ધાક પડે તે લોકોને મન, તો ન કરે ફરી ક્યારેરે;
પણુ તે ચાકર સાથે ફરી ફરી, ઊતરીશ નહીં તકરારેરે.પુ. ૫
કુશળપણું નોકરથી રાખી, બાર બોજમાં રે'જેરે;
ઠરેલ માને તે શેઠાણી, મીઠો ઠપકો દેજેરે. પુ. ૬
ઘરની આવક જાવકકેરો, હીસાબ લખજે સાચોરે;
ગૃહિણીનું પદ સાર્થક કરજે, રાખીશ નહીં કાંઇ ખાંચોરે.પુ. ૭
સમય વિતે ધાન્યાદિક ચીજો, ન મળે મોંઘી થાવેરે;
સમય સમય સંગ્રહ તું કરજે, સારી સસ્તે ભાવેરે. પુ. ૮
યોગ્ય સમય ધન ખરચી ખપજે, ઉદારતામાં ભાવેરે;
પણુ ધનઘેલી થઈ અકાળે, ખરચ ન પૂલણુ દાવેરે. પુ. ૯
કણુ કણુથી કોઠાર ભરાએ, તળાવ ટીંપે ટીંપેરે;
પૈસે પૈસે તેમ ધન ભેગું, કરી ધનવાનમાં દીપેરે. પુ, ૧૦
સમજી સાર તું બે'ની કરજે, ઘરસંસાર સુધારોરે;
લોક વખાણુ કરે તેવો તું, કરજે સુજશ વધારોરે. પુ. ૧૧

ગરબી ૧૧ મી.

રઘુપતિ રામ રૂદેમાં રેહજોરે—એ રાગ.

વા'લી પુત્રી દાન દયા પુણ્ય કરજેરે, તારી શકિત થકી અનુસારજે;
વા'લી પુત્રી દાન દયા પુણ્ય કરજેરે.—એ ટેક.
પુણ્ય પર ઉપગાર પ્રમાણેરે, બીજું એક નથી સૌ જાણેરે;
અન્ન દાન સમાન ન દાને. વા'લી. ૧
અન્ન પાન ને વસ્ત્રના દાનેરે, નિરાધાર અપંગ સન્માનેરે;
શત ઘણું પ્રભુ આપે પરાણે. વા'લી. ૨
જે કુળની પરંપરા ચાલીરે, શ્રદ્ધાથી ચલાવજે વા'લીરે
અણ સમજે વખોડ ન હાલી.. વા'લી. ૩
ધર્મ શાસ્ત્ર નિયમ વ્રત ભાખેરે, કરવાના સ્ત્રીઓને દાખેરે;
તે પાળજે ઇશ્વિર શાખે. વા'લી. ૪
તું શાંતી ન છોડીશ ભ્રાંતેરે, ગીસાઈ ન રહીશ એકાંતેરે;
સ્વછંદી ન થા કોઇ વાતે. વા'લી. ૫
મર્યાદાને લાજ ન ચૂકેરે, બેઠી નવરી નિસાસા ન મૂકેરે;
ક્રોધ વચન ન બોલીશ ટુંકે. વા'લી. ૬
કાંઈ માગીશ નહીં કોઇ પાસેરે, હઠ કરી ન રહીશ ઉદાસેરે;
છાનુ ચોરી ન ખાઇશ ઊલ્લાસે. વા'લી. ૭
પર પુરૂષથી હશીશ ન વા'લીરે, એકાંતમાં વાત નકારીરે;
કાંઈ જઇશ ન એકલી બા'રી. વા'લી. ૮
જેથી બેઉ કુળ લંછન લાગેરે, એવી કૃતિથી સતી દૂર ભાગેરે;
કુલટા કરે ઢંગ કુ રાગે. વા'લી. ૯
શુદ્ધ મન વચકાયા રીતેરે, કરજે પ્રભુ ભકિત ચિત્તેરે;
જ્યાં ભકિત ત્યાં પ્રભુ રહે નિત્યે. વા'લી. ૧૦

ગરબી ૧૨ મી.

અલબેલીરે અંબેમાત જોવાને જઇએ—એ રાગ.

વા'લી પુત્રી નિજ ભરથાર, વિનયથી વશ કરજે;

સુણી માતની શિક્ષા સાર, પ્રેમ પૂરણ ધરજે. ટેક.
કામણ ટુમણ જુઠાં ગણજે, વશિકરણાદિ પ્રયોગરે;
ભોળી બાળાને ભરમાવા, ધૂર્ત રચે બહુ ઢોંગ. વિન. ૧
એવા ઠગની માયા જાળે, પડીશ ન તું ગુણમાળારે:
ન ફરીશ દોરા ચીઠ્ઠી લેવા, બાવા પાછળ બાળા. વિન. ૨
મધુરી વાણી વદજે શાણી, વિનય તે મોહની જાણીરે;
પતિભક્તિથી સીતા સાચી, જગમાં સતી ગવાણી. વિન. ૩
પ્રાણજીવન પ્રભુ હાર હૈયાના, પ્યારા પતિ શીરતાજરે;
આપ ચરણ [1]ઓળામાં રહી છું, નાથ હાથ મુજ લાજ. વિન. ૪
મન વાણી એમ મીઠાં રાખી, પુત્રી પતિ વશ કરજેરે;
પતિ અણગમતું કાજ કરીશ નહીં, તસ પગલે અનુસરજે. વિન. ૫
જ્યાં પતિ છાયા ત્યાં સ્ત્રી કાયા, પતિ આજ્ઞા જીવ જાનરે;
સુખ દુઃખમાં સંસારસમુદ્રે, પ્રેમદા [2] યાન સમાન વિન. ૬
પતિ ઊંઘ્યા પછી ઊંઘે સુકુળા, જાગ્યા પેહેલી જાગેરે;
નાથ જમાડી જમે સુહાગણ, હઠ કરી કાંઇ ન માગે વિન. ૭
પતિ સેવાસમ મેવા મીઠા, દુનિયામાં નહીં દીઠારે;
સંસારે સુખ લીલા પામે, પુત્ર પુત્રી ફળ મીઠાં. વિન. ૮
દેવ પતિને ગણજે વા'લી, ધરજે ધ્યાન સદાયરે;
પતિ રૂપ ઇશ્વર કીરપાથી, સંસારે સુખ થાય. વિન. ૯
શુદ્ધ પ્રેમ અંતરમાં રાખી, તન મન અર્પણ કરજેરે;
સદાચાર પાળીને પુત્રી, ધર્મ પતિવ્રત ધરજે. વિન. ૧૦
પ્રસન્ન પતિને પ્રેમે કરજે, રસવતિ રૂડી દેજેરે;
ક્રોધ તજી હસ્તે મુખ રે'જે, સુખ દુઃખ ભાવે સે'જે. વિન. ૧૧
કદી પતિ ક્રોધે કડવું કહે પણ, મીઠું માની લેજેરે;
જો અપમાન કદી તું પામે, શાંતિ મન ધરી રે'જે. વિન. ૧૨
વિવેક દોરીથી ચંચળ મન, વશ કરજે તું શાણીરે;
અધિક ઉણે સંતોષી રે'જે, સંતોષે સુખ માની. વિન. ૧૩

---

૧ પરછાયો ૨ વા'ણ.

દંપતિ સલાહ સંપી ચાલે, દેશ કાળને વરતીરે;
તો સંસારસમુદ્રે આવે, સાંકળચંદ સુખ ભરતી. વિ૦. ૧૪

ગરબી ૧૩ મી.

હાંરે મારે આસો માસે શરદ પુનમની રાતજો.–એ રાગ.

હાંરે કાંઇ માત કહે સુણ પ્યારી પુત્રી સુજાતજો,
સાર કહ્યો સ્ત્રી ધર્મતણો સંભારજેજો;
હાંરે કાંઈ સાસરીએ જા વે'લી થઇ રળિયાતજો,
વખત થયો છે ઝાઝો ઢીલ નિવારજેજો. ૧
હાંરે કાંઇ પશ્ચિમ સમુદ્રની લગભગ દિનકર જાયજો,
ચંદ્રની વાટ ચકોરી જુવે થઇ વ્યાકુળીજો;
હાંરે કાંઇ હર્ષની વેળા તું કેમ દિલગીર થાયજો,
મા દીકરીનો સ્નેહ જળે જેમ માંછલીજો. ૨
હાંરે કાંઇ લગ્ન સમે તેં આપ્યો પતિને કોલજો,
કરી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ પ્રેમથી પાળજેજો;
હાંરે કાંઇ આશિર્વાદથી બોલી માતા બોલજો,
ભદ્રે તુજ કલ્યાણ થજો સુખ મા'લજેજો. ૩
હાંરે કાંઇ માની આજ્ઞા માથે ધરી તે બાળજો,
વસ્ત્રાભુષણ સજી જનનિ ચરણે નમીજો;
હાંરે કાંઇ આંસુ ભરીમાં નેત્ર થયાં એ લાલજો,
દેખી માતા ગગળી થઈ દીકરી સમીજો. ૪
હાંરે કાંઇ ગાડીમાં બેઠી તે પુત્રી સુજાતજો,
સાસરીયા ભણી ગાડી ચાલી ઊતાવળીજો;
હાંરે કાંઇ જેમ જેમ ગાડી દૂર ગઇ તેમ તેમ માતજો,
ટગમગ જોઈ રહી અતિ રાગે થઇ વ્યાકુળીજો. ૫
હાંરે કાંઇ પ્રેમનું બંધન મા દીકરીનું અથાગજો,
ચિતાર એ વેળાનો કોણ લખે કવિજો;
હાંરે કાંઇ સદ્દગુણી એવી મા દીકરીનો રાગજો,

જાણે તેવી માને દીકરી અનુભવીજો. ૬
હાંરે કાંઇ ગાડી જ્યાં લગી દૃષ્ટિ અગોચર થાયજો,
ત્યાં લગી માતા આંસુભેર નિહાળતીજો;
હાંરે કાંઇ ગાય ને દીકરી જ્યાં દોરે ત્યાં જાયજો,
એમ કહી માતા ઘેર ગઇ મન વાળતીજો. ૭
હાંરે કાંઇ માતા જેવી સદ્‌ગુણી પુત્રી થાયજો,
પ્રભાવ સૌ સ્ત્રી કેળવણી સંચારનોજો;
હાંરે કાંઇ સદાચાર સાથે કેળવણી અપાયજો,
સાંકળચંદ સુપંથ સુગમ સંસારનોજો. ૮

ફીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજને માટે.

વસંતઋતુનું વર્ણન.

મુજ ઉપર ગુજરી ચિંતા પાદશાહ જાણી—એ રાગ.

સ્વારી ઋતુરાજ વસંતની વનમાં આવી,
દળ પાળા અગણિત ફાલ ફૂલ રૂપ લાવી;
રણથંભ રૂડો તરૂ [1]પલાસ ઉપર રોપ્યો,
ઋતુ રાજા લેવા રાજ શિશિરપર કોપ્યો. ૧
આંબે આવ્યા બહુ મો'ર કોયલો ટહુકે,
ઋતુરાજતણા ગુણ ગાન તાન નવિ ચૂકે;
ફૂલ ભરે તરૂવર નમે વિનય કેમ ચૂકે,
જાઇ બકુલ મોગરો કુસુમ ભેટણું મૂકે. ૨
શિત તાપ ભેજ નહીં ઊડે ધૂળ આકાશે,
નિર્મળ નીર નવાણુ ને નભ નિર્મળ ભાસે;
સામાન્ય [2]સમીર નહીં ઊનો ટાઢો ભારી,
સૌ ઋતુ વિશે ઋતુરાજ વસંત સુખકારી. ૩

---

૧ ખાખરાનું વૃક્ષ. ૨ પવન.

ગાય હોરી બાળગોપાળ મૃદંગ બજાવે,
કેસરીયા વાઘા કરી ગુલાલ ઊડાવે;
પ્રભુ ભજન કરે કોઇ સંત વસંત સુરાગે,
નીચ કાદવ ચોળી અંગ વદે ભૂંડું ફાગે. ૪
શણગાર સજે શુભ વસંતમાં વનમાળા,
જેમ લગ્ન સમે પાનેતર પે'રે બાળા;
ઉપવન વાડીમાં વસંત લીલા રમતા,
રાય રાણા શ્રીમંત જાય તાપ તન સમતા. ૫

ગ્રીષ્મઋતુનું વર્ણન.

રાગ ઉપરનો.

શો ગ્રીષ્મ ઋતુમાં [૧]ભીષ્મ તપે છે [૨]તરણી,
[૩]કામુકિ કંતની વાટ જુવે નિજ ઘરણી;
સર સરિતા જળ શોષાય વાય વા ઊનો,
ઊછળે સાગરજળ બન્યો જેમ દીવાનો. ૧
ખોદે કાપે પણ તપે ન ધરણી માતા,
તે રૌદ્ર[૪] રૂપ કરી તપે નેત્ર કરી રાતાં;
તન તાપ હરે તે વાયુ તપાવે જનને,
પરશેવાથી પરિતાપ થાય જન મનને. ૨
ગુલકંદ ને શીખંડ જમી થાય જન ટાઢા,
લીલાગર કેરી પીએ થાય પછી ગાંડા;
જળ ઊનુ નદીનું થાય કુવાનું ઠંડુ,
ઊંડુ જળ કુપમાં જાય કહે સૌ ઝંડુ.[૫] ૩
રવિ કિર્ણ તપી પૃથ્વીના જળને શોષે,
જે તપવે તે આપી વર્ષામાં પોષે;
પંથી દુઃખે વહે પંથ જુવે તરૂછાંયા,
ઓઢી છત્રી બહુ લોક ઢાંકતા કાયા. ૪

૧ આકરો. ૨ સૂર્ય. ૩ મેઘ. ૪ બીહામણું. ૫ ઝંડોપો.

વન વાડી છોડ સુકાય ખરો ઊન્હાળો,
માંકડ ચાંચડનું જોર વાય વંટોળો;
પંખી વાનર તરફડે પ્રાણ કોઇ છાંડે,
નહીં જોડા વગર ચલાય પાય ઊઘાડે. ૫
આંબા પીંપળ લીંબડા ફળે આ ટાણે,
રાયણ ટેટી તરબુજ મળે મન માને;
ચંપો જાઈ જુઈ મોગરો ફાલ બહુ ફાલ્યો,
સૌ મીઠી કેરી જમી કરે રસગાળો. ૬

વર્ષાઋતુનું વર્ણન.

રાગ કડખો. પ્રભાતી અથવા ઝુલણા છંદ.

ગ્રીષ્મનું ભીષ્મ બળ સૃષ્ટિમાં વિસ્તર્યું,
[1]શુષ્ક મંત્રી વસ્યો સર્વ ઠામે;
મેઘરાયે પ્રજા પીડ જોઇ પ્રેરીયો,
દૂત નૈઋત્ય વા [2]વિષ્ટી કામે;
શુષ્કની સુણી સલાહ ગ્રીષ્મ સમજ્યો નહીં,
યુદ્ધની સર્વ સામગ્રી કીધી;
મેઘ સ્વારી ચડી ભોમિપર પરવરી,
[3]દાદુરે ગ્રીષ્મને ખબર દીધી. ૧
પક્ષી માળા કરે કીડો ઈંડા ધરે,
કંકુ સમ લાલ [4]કાચંડ થાવે;
વીજ ઇશાનમાં થાય જળ ખારમાં,
કમઇ વેપારી નિજ ઘેર આવે;
ગ્રીષ્મના સુભટ સાથે અડયાં વાદળાં,
સામ સામે ભીડયાં બાથ બાથે;
શસ્ત્રધારા ચમત્કાર [5]ચપળાતણા
મેઘરાજા ઝુઝે ગ્રીષ્મ સાથે. ૨

---

૧ સુકો. ૨ સલાહ. ૩ દેડકો. ૪ કાચંડો. ૫ વીજળી.

ગાજવિજ ફાટકા તોપ ગોળા ઉડયા,
બિંદુ ઝીણા કરા ભોમિ વરષ્યા;
મેઘના શિપાઇનો નાશ ગ્રીષ્મે કર્યો,
પી ગયા સર્વને શુષ્ક તરષ્યા;
ગ્રીષ્મનો મિત્ર રવિ ભીષ્મ તાપે તપ્યો,
મેઘદળ ચૂરવા થાય રાતો;
મેઘમાળા રચી વ્યૂહ રચના કરી,
ક્રોધ કરી મેઘજી થાય તાતો. ૩

ઘનઘટા ઘોર ચોમેર વિજ ગર્જના,
તર્જના પવન તોફાની કરતો;
મોર બહુ શોર કરી નેકી પોકારતા,
ખેંચી શર ઇંદ્રનું આભ ધરતો;
મુશળધારા ધરી જળજળાકાર કરી,
શત્રુના સૈન્યપર છાપ દીધો;
વિજયના વાવટા રોપી લીલા બધે,
ગ્રીષ્મના હાથથી દેશ લીધો. ૪

લોક છંટાય તે નાશભાગી કરે,
કાયરો યુદ્ધમાં જેમ નાસે;
ખેસ કોઇ શીર ધરે છત્ર ઓઢી ફરે,
વેષ ધરી નારીનો જેમ ત્રાસે;
શે'ર લિલા થઇ છોડ લીલા થયા,
શુષ્કની છાવણી નાશ પામી;
સૃષ્ટિમાં વૃષ્ટિ અમૃતજળે ઊતરી,
ધાન્ય ફળ ફૂલ તૃણની ન ખામી. ૫

પ્રાણી સુખીયા થયા દુઃખ દળદર ગયાં,
ધરણી માતા સજે લીલી સાડી;
મેઘરાજા પ્રતિપાળ છો સૃષ્ટિના,
તુજ કૃપાથી ખીલે વિશ્વ વાડી;

જો કદી સૃષ્ટિમાં વૃષ્ટિ વરસે નહીં,
દૃષ્ટિ વિણુ કષ્ટી સંસાર પાવે;
સકળ જળ સ્થળ વિશે શાંતી તુજ મે'રથી,
થાય સુખ મેઘરાજા પ્રભાવે. ૬

શરદઋતુનું વર્ણન.

રાગ ઉપરનો.

વૃદ્ધ વર્ષા થઇ શરદ સ્થાપી ગઈ,
આપ દ્વિપાંતરે[1] તિર્થ કરવા;
[2]જલદ ધીમો થયો શાંત સાગર ભયો,
વા'ણુ જળપંથ લાગ્યાં વિચરવા;
સર સરિત નિર્મળા નિર્મળા વાદળાં,
વાય ધિમો ધિમો પૂર્વ વાયુ;
શ્વેત વાદળ કદા પંચરંગી કદા,
કદા દિસે ઘનઘટાથી છવાયું. ૧
મેઘ ઘરડો થયો ઝરવડાં છાંટતો,
ગગન ગતિ મંદ થઈ મંદ ગાજે;
[3]ભાનુ ખુલ્લો કદા મુખ ઢાંકે કદા,
દાન ન્યુનતાથી દાતાર લાજે;
ચંદ્રમા નિર્મળો તેજ ભપકો ભલો,
તિલક તે રાત રાણી [4]નિલાડે;
જ્યોત તારાગણો હાર હીરાતણો,
રજની રાણી ધરી ઉર હસાડે. ૨
ધૂળ ધોવાઇ થઇ સ્વચ્છ ભૂ આ સમે,
ક્યારીયો ફૂલ ફળથી ભરેલી,
ધાન્યના છોડની હાર ઊભી દીસે,
હાર પલટણ તણી વન ઊભેલી;

---

૧ બીજા દ્વીપમાં. ૨ વરસાદ. ૩ સૂર્ય. ૪ કપાળ.

જાર ને બાજરી અડદ ચોળા વ'રી,
મગ મઠાદિ કઠોળો નિપાવે;
ભાનુ તુળા સમિપ માનુ આવ્યો હવે,
રાત દીન તોળી સરખાં બનાવે. ૩
જોઇ નિર્મળ નીરે સરિત સરને તિરે,
[1]વિહગ બક હંસ ચકવાદિ આવે;
[2]નીલ સાડી તજે અટપટાની સજે,
ભૂમિમાતા શરદના સ્વભાવે;
[3]કૃષિ વિહગ વારતા શબ્દ ઊચ્ચારતા,
ધ્વનિ સુણી પંથીજન થાય રાજી;
[4]કદળી ફળ ને કમળ આ સમે ફૂલ ફળ,
થાય ભીંડા વધે વ્યર્થ ગાજી. ૪
તાપ ચિત્રા તણો આકરો અતિ ઘણો,
ભાગીયા ભાગલા મુકી નાસે;
ગ્રીષ્મની વા'ર કરી ભાનુ રૂઠયો ફરી,
તાપથી પ્રાણીયો પૂર્ણ ત્રાસે;
[5]કૃષિ કરી કણથકી ખેડુ કમાય છે,
વૈદ્યને શરદ આપે કમાણી;
નવલ નવ રાત્રીમાં ગાય ગરબા સ્ત્રીયો,
જાય દશરે શમી પુજ જ્ઞાની. ૫
શરદ પુનમતણો ચંદ્રમા નિર્મળો,
તેજ અંબાર નભમાં પ્રકાશે;
નિરખવા ચાંદની જાય ટોળાં ભલાં,
નારી ને નરતણાં ત્યાં ઉલાસે;
શરદ વિતી હવે અંત ચોમાસનો,
દૂધ સાકર પુંવા ખાય ખાસા;
શરદ વર્ષાતણી બેઊ રૂતુ મેઘની,
સાંકળે સાંકળ્યા ચાર માસા ૬

---

૧ પક્ષી. ૨ લીલી. ૩ ખેડુત. ૪ કેળ. ૫ ખેતી.

હેમંતઋતુનું વર્ણન.

વિમળા નવ કરશો ઉચાટકે વે'લા આવશું રે—એ રાગ

સૌને સુખકર ૠતુ હેમંત ભલી સોહામણીરે,
પ્રભાતમાં ઠંડક બહુ લાગે, સુક્ષ્મ જીવ જંતુ સૌ ભાગે;
સ્વચ્છ રહે આકાશ ન ભૂ કાદવ કણીરે. સૌને. ટેક. ૧
નિર્મળ શશિથી [૧]વ્યોમ છવાયું, મંદમંદ હિમાળો વાયુ;
દીવાળીની ઠામ ઠામ શોભા ઘણીરે. સૌને. ૨
હાટ ધરો શણગારે રંગે, શુભ શણગાર સજે સૌ અંગે;
આંગણુ બાળા રંગપૂરે [૨]સ્વસ્તિક ભણીરે. સૌને. ૩
શેવ સુંવાળી મગદળ શાળી, સરસ રસોઇ જમે રસવાળી;
રાય રંક ઘરઘર દીવાળી સૌ ગણીરે. સૌને. ૪
બાળક આતશબાજી ખેલે, ઠામઠામ દીપમાળા મે'લે;
વે'ચે પાન ને ગોળ પુજે [૩]વહી તે ધણીરે. સૌને. ૫
અનકુટનો ઓછવ મંદિરે, થાય વિવિધ પકવાનો પૂરે;
વિક્રમ નવા વર્ષની થાય વધામણીરે. સૌને. ૬
લોક દેવદર્શનને કાજે, જાય મિત્રમંડળમાં આજે;
નરનારી મન આજ ખુશાલી છે ઘણીરે. સૌને. ૭
તંબુ સજ કરી રાજ સીધાવે, દેશ વિશે ફરવાને ભાવે;
મુની તપસ્વિ અન્ય સ્થાન [૪]વિચરે ગુણીરે. સૌને. ૮
વે'પારી વિદેશ શિધાવે, જાત્રાળુ જાત્રાએ જાવે;
પૂર્વ દિશી પરભાત શુક્ર તારો મણીરે. સૌને. ૯
જાણે ભાનુ ઉદયની લાવ્યો, વધામણિ લેઈ શુક્રજ આવ્યો;
વાટ જુવે છે રવિની પદ્મનિ વિરહણીરે. સૌને. ૧૦
ધાન્ય લણી ખેતરથી લાવે, ખળાં વિશે ખેડુ બહુ ભાવે;
કારતક મહીનામાં સૌ કણુ લે ઉપણીરે. સૌને. ૧૧
રાત્રી લાંબી ને દીન ટૂંકા, માગશર મહીને વખત ન ચૂકો;
ફૂલ હજારી શિતાફળી પાકે ઘણીરે. સૌને. ૧૨

---

૧ આકાશ. ૨ મંગળ. ૩ ચોપડાપુજન. ૪ જાય.

શિશિર ઋતુનું વર્ણન.

રાગ ઉપરનો.

આવી શિશિર ઋતુ નિજ સખીને લેઇ ઊતાવળીરે,
ટાંડ સખીને સાથે લાવી, સૃષ્ટિને થર થર ધ્રુજાવી;
સૌ મુખ નીકળે વરાળ સિત્કારા વળિરે. આવી. ટેક. ૧
પૈશાદાર [1]દુશાલા ઓઢે, ગરીબ ફાટી કંથા[2] પોઢે;
બળતી શગડી લેઈ બેસે સૌ હળીમળીરે. આવી. ૨
ઝીણાં વસ્ત્ર તજી નર નારી, ડગલા ડગલી સજે સમારી;
પેહેર્યાં બખ્તર શિતથી યુધ્ધ આશા ફળીરે. આવી. ૩
હોઠ હાથ પગ દીનના ફાટે, જાણે જખમ થયા યુદ્ધ વાટે;
શિશિર થકી યુદ્ધમાં હાર્યા તે બાહુ બળીરે. આવી. ૪
પાક વસાણા ખાય ઉમંગે, ખાન સ્નાન જળ ઊનાં અંગે;
ઠંડુ જળ પીતાંતો દાંત પડે કળીરે. આવી. ૫
કપાસ ટાંડ સરવની ગાળે, તે રોષે હિમ કપાસ બાળે;
ઘઉં તલ સરશવ બાળે હિમ વંતાકડીરે. આવી. ૬
બરફ સર સરિતામાં ઝામે, અતિ ટાઢે પ્રાણી દુઃખ પામે;
જળ સ્થળ નભમાં શિત પડે બહુ કળકળીરે. આવી. ૭
પત્ર ઝાડનાં ખરે રૂપાળાં, ઋતુ પાનખરના એ ચાળા;
જાણે વસ્ત્ર રહિત તરૂને કીધાં છળીરે. આવી. ૮
શિયાળિયાં રાત્રે બહુ બોલે, દિવશે કણીયા દાણા તોળે;
સુજની રજાઇ ઓઢે શ્રીમંતો ભલીરે. આવી. ૯
તેલ તાપને તળાઇ તરણી, તાંબુલ તેજાનો સુખકરણી;
શિત રતે સૌને પ્યારી રસવતી ગળીરે. આવી. ૧૦
ચણી બોર રાતાં બહુ શોભે, ઊભી બોરડીએ મન લોભે;
ચુંદડી ઓઢી ભીલડી જેમ ઉભી ભલીરે. આવી. ૧૧
ભૂ માતાની લીલી સાડી, ચૂગ કરતો શિત અનાડી;
પિશાચ લોહી ચૂસે તેમ નીર ચૂસે બળીરે. આવી. ૧૨

---

૧ શાલ. ૨ ગોદડી.

ઉભી શેલડી ચળકે કેવી, શત્ર ભુપના ભાલા જેવી;
શિતથી દીન મુખ કાળાં કાયા શ્યામળીરે. આવી. ૧૩
જલદ તણો વૈરી શિયાળો, શિશિર અંતે હોય ઉન્હાળો;
ઉચાળા ભરીયા બહુ જીવ જંતુ મળીરે. આવી. ૧૪
તળાવ નદીના પાણી આછા, વસંતની સૌને થઇ વાંછા;
સાંકળચંદ વસંત વિશ્વ વા'રે ચડીરે આવી. ૧૫

ભૂમાતાને આશિર્વાદ.

વીરકુંવરની વાતડી કેને કહીએ—એ રાગ.

માત ભરતભૂમિ ભક્તિથી નિત્ય વંદુ;
હાંરે નિત્ય વંદુ પાપ નિકંદુ;
હાંરે તારૂં દર્શન કરી આનંદુ,
હાંરે આર્ય માત સુજાણ. માત. ૧
રમણિક વાડી વિશ્વની રંગીલી,
હાંરે ફળદ્રુપ વનરાજી ખીલી;
હાંરે તુજ સમ નહીં કો ભૂમિ લીલી.
હાંરે મણી માણેક ખાણ. માત. ૨
ધર્મની મૂર્તિ કીર્તી જગ અજવાળી,
હાંરે સુશિલા સાચી માત મયાળી;
હાંરે આર્ય જન્મ ભૂમિ છે યશાળી,
હાંરે તારો ભવ્ય દેદાર. માત. ૩
નિર્મળ ગંગા સિંધુ કયાં નદી જમનાં,
હાંરે હિમાદ્રી સમાન નમુના;
હાંરે અન્ય દેશ વિશે ન નગીના,
હાંરે કેવાં રમણિય ચિત્ર. માત. ૪
સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્ર ને નળ કેવા,
હાંરે રામ ભિષ્મ યુધિષ્ઠીર જેવા;
હાંરે મહાવીર જિતેંદ્રિય દેવા,

હાંરે તારા પુત્ર પવિત્ર. માત. ૫
સપ્તરુષિ મુનિ મંત્ર વેદ ઉચરતા,
હાંરે ભવભૂતિને પાણીની કરતા;
હાંરે તત્વજ્ઞાની સુપુત્રની ધરતા,
હાંરે થયા ભારત વીર. માત. ૬
એક વખત કેવો હતો પૂર્વ કાળે,
હાંરે દેશ ભક્તિમાં જન્મારો ગાળે;
હાંરે કરી સત્ય પ્રતિજ્ઞા પાળે,
હાંરે રહી છાંય ન સ્થિર. માત. ૭
આર્યછત્ર નીચે હતી પે'લી શાણી,
હાંરે છીન્ન ભિન્ન થઈ વે'આણી;
હાંરે કુસંપ અનીતિ ભરાણી,
હાંરે ગઇ યવનને હાથ. માત. ૮
પેટની વેઠમાં દાઝ દેશની ભૂલી,
હાંરે થયા પશુવત્ નરપણું ભૂલી;
હાંરે દાઝ જાતીની પંખીને રૂડી,
હાંરે થયા મતલબ યાર. માત. ૯
મદ આળસ ઇર્ષા છળે કરી છાકયા,
હાંરે કળિયુગમાં કુપુત્રો પાકયા;
હાંરે ગુણીજન સમજાવીને થાકયા,
હાંરે માતૃ થઈ તું બેહાલ. માત. ૧૦
ખુની[1] ઔરંગઝેબ આદિએ કૂટી,
હાંરે આર્યધર્મની લજ્જા લૂટી;
હાંરે પીંઢારા લૂટારાએ લૂટી,
હાંરે કર્યો અકરા કેર. માત. ૧૧
બ્રિટિશ રાજ્યસત્તા થઇ પછી સારી,
હાંરે ન્યાયે વાઘ [2] છાગ એક [3]આરી;
હાંરે ધર્મ કર્મ પ્રજા સુખઆરી.

---

૧ અલાઉદ્દીન ખુની. ૨ બોકડો. ૩ આરે.

હાંરે રહો અચળ એ રાજ. માત. ૧૨
ચડતી પડતી સર્વને શિર આવે,
હાંરે જળ સ્થળ પ્રાણી માત્રને ભાવે;
હાંરે જેને ઉદય તે અસ્તજ થાવે,
હાંરે ભરતી ત્યાં ઓટ. માત. ૧૩
સત્ય સંપ ઉદ્યમ નીતિ શુભ આપી,
હાંરે માતા પુત્રોને કર તું પ્રતાપી;
હાંરે દેશભક્તિની છાપ તું છાપી,
હાંરે મહાદેવી નિહાળ. માત. ૧૪
આબાદિ હુન્નર કળા યશ જામો,
હાંરે દેશ ઉન્નતિનાં પરિણામો;
હાંરે લીલાલે'ર સાંકળચંદ પામો,
હાંરે માતૃ જયજયકાર. માત. ૧૫

બાળ લગ્નનો પરિહાર.

રાગ બનઝારો.

જો દેશ સુધારો ધારો, લઘુ વયનાં લગ્ન નિવારો;
લઘુ વયમાં લગ્ન કરાવો, વીત્ત ખરચીને લ્યો લા'વો;
પણ દંપતિ દુઃખીયાં ધારો, લઘુવયનાં લગ્ન નિવારો. ૧
કાંઇ જોડ કજોડાં ભાળો, કંઇ કેર થાય છે કાળો;
કોઇ નાર કરે બહુ યારો. લઘુ વયનાં. ૨
કોઇ ચોર લબાડ જુવારી, કોઇ વેશ્યાથી વ્યભિચારી;
કોઈ છટેલ છેક નઠારો. લઘુ વયનાં. ૩
એ કારણ બાળવીવા'નાં, જે નડે સર્વને છાનાં;
જો વિગતે વાત વિચારો. લઘુ વયનાં. ૪
જો ઇચ્છા વર પરણાવે, તો દંપતિ બહુ સુખ પાવે;
દે આશિષ સૌ નર નારો. લઘુ વયનાં. ૫
જો અડચણ એમાં આવે, તો પુખ્ત વયે પરણાવે;
સંસાર નભે બહુ સારો. લઘુ વયનાં. ૬
કુળવાન વિશે નહીં રાચો, વિદ્વાન સર્વથી સાચો;

જે ઉજળું કુળ કરનારો. લઘુ વયનાં. ૭
કદી વિશેષ નહીં રૂપાળી, પણ વિદ્યા વિવેકવાળી;
નિજ [1] તનુજ [2] ત્રિયા લ્યો યારો. લઘુ વયનાં. ૮
બીજ ઝેરી બાળવિવા'નું, ફળ કડવું નકકી થવાનું;
વિષ વેલ વિકાર વિદારો. લઘુ વયનાં. ૯
મળતી પાંતી નહીં આવે, તો સ્વપ્ને સુખ ન પાવે;
રહે દંપતિ સ્વભાવ ન્યારો. લઘુ વયનાં. ૧૦
તે માટે સમજણ લાવો, વય પુખ્ત થએ પરણાવો;
નહીં શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ એ ધારો. લઘુ વયનાં. ૧૧
જો [3] દાન દયા નીતિ જાણો, સંતતિપર કરૂણા આણો;
તો બાળલગ્ન પરિહારો. લઘુ વયનાં. ૧૨
એ સાર સકળ મન ધરજો, સૌ બાળ લગ્ન પરહરજો;
શિખ **સાંકળચંદની** ધારો. લઘુ વયનાં. ૧૩

વૃદ્ધવિવાહ અને કન્યાવિક્રયનો પરિહાર.

ચાલો સાહેલી (૨) ભુવનેશ્વરીનાં સૌ મળીને-એરાગ.

સરખી સમાણી સૈયર શાણી આર્યબંધુને સૌ મળીને
અરજી કરીએ,
અબળા જાણી કરૂણા આણી વૃદ્ધ વિવાહનો દુષ્ટ
કુધારો પરહરીએ.
ગાય ને દીકરી જ્યાં દોરે ત્યાં, જાય વાત નિશ્ચય ખરી એ;
પણ નિજ પુત્રીને સુખી કરવા, ધર્મ પિતા માતા ધરીએ;
તો વૃદ્ધ વરને કન્યા વેચી, કન્યાવિક્રય કેમ કરીએ. સ. ૧
કસાઇ પરની માટી વેચે, તે દેખી દીલમાં ડરીએ;
નિજ તનુજાની માટી વેચી, કેમ પેટ પાપે ભરીએ;
લોભ લાલચે પુત્રી વેચી, વૃદ્ધવિવાહ નવી કરીએ. સ.૨
કન્યાની ઉમ્મરથી ત્રમણી, ઉમ્મરનો વર પરહરીએ;
ગુણી વિદ્વાન યુવક ને કન્યા, દેઇ નિજ ફરજ અદા કરીએ;
વૃધ્ધ પુરૂષને દેઇ નિજ કન્યા, વ્યભિચાર દોષિત ઠરીએ. સ.૩
પાળી પોષી પુત્રી મોટી, કરી નાંખો નહીં દુઃખદરીએ;

---

૧ દીકરો. ૨ સ્ત્રી. ૩ કન્યાદાન.

રાખ કોયલા ધન કન્યાનું, રહે ન અપજશ જગ વરીએ,
અધમ અનાર્ય ન વેચે દીકરી, આર્ય થઈ કેમ તે કરીએ. સ ૪
આર્યબંધુ આ અરજ અમારી, ખરેખાત ઉરમાં ધરીએ;
સ્વદેશ સ્વજાત ઉન્નતિ કારણ, નિજ સંતતિને ઉદ્ધરીએ;
વૃદ્ધવિવાહ તજી સંસારિક, સુખસાગર ભરતી ભરીએ. સ.૫

ફટાણાનો ફીટકાર.

બેડા બાઇ બુડતો તારોરે, અંબે આઈ--એ રાગ.

સુણો સૌ બે'નો વિચારીરે, ફટાણાની ટેવ નઠારીરે;
મંગળકારી વિવાહનું ટાણું, મંગળ ગીત ગવાય;
ભુડાં ફટાણા ને ભુડું વધાથી, અપમંગળ વરતાય. સુ. ૧
કોણ માત ને તાત જાત શી, વંશ કીયો કોણ સંગ;
આર્ય ક્ષેત્ર ઉત્તમ કુળ જનમી, કરીએ ન નિચના ઢંગ.સુ.૨
ઉચ્ચ જ્ઞાતિને આર્ય વર્ગમાં, ધારણ કરીએ નામ;
કામ [1]અનારજ નીચનાં કરીએ તો, લાજ ઘટે કુળ [2]મામ.સુ.૩
સુશિલા હોય તથાપી કુસંગે, બોલે નઠારા બોલ;
[3]પ્રેક્ષક વર્ગ ગણે વ્યભિચારણી, જગમાં ઘટે <u>ત્રસ</u> તોલ. સુ.૪
માત તાત ભાઇ દેખતાં ભુંડાં, શરમ તજી વદે વેણ;
જન્મતી વેળાએ વસ્ત્ર ન ઢાંકયું, તેથી વદે કુડા કે'ણ, સુ. ૫
માતાનું દેખીને દીકરી શીખે, સાસુનો વહુ શીખે ચાલ;
વેષ ભજાવે વિશેષ વડીલથી, ભૂંડો ભવિષ્યનો ખ્યાલ. સુ. ૬
[4]મુગ્ધ બાળ કે મૂર્ખ પુરૂષ કદી, સે'જ ભુંડો બોલે બોલ;
સાંભળી સુંદરી મુખ મચકોડે, તોલે ન આપનો તોલ. સુ.૭
નાગું ના'વું ને નાગું ગાવું, એ વનિતાનો કુચાલ;
એવાં કલંક ઉતારીને ગાજો, નીતિનાં ગીત રસાળ. સુ. ૮
તુમ અનુકરણ કરી તુમ [5] તનુજા, ચાલશે તે શુભ પંથ;
આર્યબાળાઓની કીર્તના રચશે, **સાંકળચંદ** શુભ ગ્રંથ.સુ.૯

---

૧ અનાર્ય. ૨ આબરૂ. ૩ જોનાર. ૪ ભોળો. ૫ દીકરી.

મરનારની પાછળ કાયટાં ન જમવા વિશે.

જંજાળી જીવરે મુકિતની જુકિત ન જાણી.-એ રાગ.

દેશીજન ડાહ્યા ડા'પણ દીલમાં ધરજો,
મરણ કાયટાં જમશો નહી વળી, જમાડવા પરહરજોરે.
દેશીજન ડાહ્યા ડાહપણ. ૧ એ ટેક.

માબાપે બાળકને મોટો, ખવરાવીને કીધો;
મરણસમે સૌ અળગાં રહીને, દેવ દૂતને દીધોરે. દેશી. ૨
એવા જવાન મરતક પાછળ, જમણ કરે ભલી રીતે;
શોકસમય મન હરખ માનતા, જમણ જમે બહુ પ્રીતેરે.દેશી. ૩
પંગતપર પીતાંબર પે'રી, વદન મલકતા બેસે;
દાળ શાક પકવાન જમીને, ગુણ અવગુણ સૌ લેશેરે.દેશી.૪
દાળ મોળી ને ભાતજ કાચો, શાક હતું બહુ ખારૂં;
નિંદા કરતાં મૂરખ બોલે, જમણ કર્યું નહીં સારૂંરે. દેશી.૫
વરો કરો કરજે લેઈ નાણા, પાછળ હાથ બતાવે;
ધિકધિક એવા જમવામાં, ત્રાહ ત્રાહ વરતાવેરે. દેશી. ૬
ભામાઓ ભરથાર વિનાની, વિધવા થઇને બેસે;
શિર મૂડાવી ખુણે ઘાલે, કોણ દિલાસો દેશેરે. દેશી. ૭
ખાવાને માટે પણ પાછળ, પૈસા હોય ન પૂરા;
દશમે દીન દશમું કરવાને, બને સર્વ જન શૂરારે.દેશી. ૮
ગરથ વિણ ઘેલી થઇ બેસે, ખાવા રહે ન કોડી;
બાળપણાનો રંડાપો કેમ, આગળ જાશે દોડીરે. દેશી. ૯
પછી વિલાપ કરીને રડતી, અન્ન વિના દુઃખ ધરતી;
ભીખ માગી વ્યભિચાર કરીને, ઊદર ભરણ તે કરતીરે.દેશી.૧૦
સર્વથકી રસ્તો છે સારો, ન્યાત વરા નહીં કરવા;
છો જન ઝાઝી વાતો કરતા, રાખો નહીં કાંઇ પરવારે. દેશી.૧૧
જો ધન હોય વધારે ઘરમાં, પુણ્યમાર્ગ વરતાવો;
ઓષધશાળા વિદ્યાશાળા, ધર્મશાળા બંધાવોરે. દેશી. ૧૨
જીર્ણ કુવા વાવો સમરાવો, અન્નક્ષેત્ર બંધાવો;
પરમારથમાં પૈસા ખરચો, દયા દીલપર લાવોરે. દેશી. ૧૩
નિરઊદ્યોગી જનને ઊદ્યમ, અશક્તને અન્ન આપો;

વરો કરીને વીત્ત ન ખરચો, કષ્ટ દેશનાં કાપોરે.દેશી. ૧૪
મુવા પછાડી નિર્લજ થઇને, જમવાને કેમ જઇએ;
એક વખતના વાળુ માટે, નફ્ફટ કદી નવ થઇએરે. દેશી.૧૫
માટે દેશી મીત્રો મારા, વિગતે વાત વિચારો;
જમો નહીં મિષ્ટાન મુવાનાં, બંધ કરો એ ધારોરે. દેશી.૧૬

રડવા કૂટવાના દુષ્ટ ચાલ વિશે.

રાગ ઉપરનો.

રડવા કુટવાનો ચાલ સખી પરહરીએ,
ગયા સ્વજન પાછા નહીં આવે, રડી કૂટી કદી મરીએરે. ૨.

લાંબા રાગે રડીએ કૂટીએ, ભવાઇ જેવું કરીએ;
પણ મરનાર ન પાછો આવે, આંસુથી નદી ભરીએરે.૨. ૧

છાતી કૂટી ભાગે તેથી, રોગ ક્ષયાદિક થાવે;
અતિ રડવાથી બે'નો મારી, આંખોનું નૂર જાવેરે. ૨. ૨

લેંટ લાળને આંસુ પાડે, તે મરનારને પો'ચે;
શાસ્ત્રવચન પરમાણ કરે તે, મનમાં બહુ [1]આલોચેરે. ૨.૩

જનમ્યો તેહ જવાનો નકી, હર્ષ શોક શો કરવો;
ક્લેષ કરીને મરીએ બે'ની, સ્વાર્થ કશો નહીં સરવોરે.૨.૪

જેના વા'લા ગયા સ્વધામે, હ્રદય રૂવે તસ દારી;
ભેળી થઇ બે ચાર પરાણે, રોવરાવે સંભારીરે. ૨. ૫

મૂરખના જુઠા ફતવા જોઇ, વખાણ મૂરખ કરતી;
સમજુ ઓછું રડે કૂટે તો, [2]કુથલી તેની કરતીરે. ૨. ૬

કુટે પિટે ને પછાડ નાંખે, પથરે માથું ફોડે;
જેમજેમ વારે તેમતેમ બમણી, અંગ ભરાયું [3]ઓડેરે. ૨.૭

ભલે કરો યુદ્ધ ઝાઝાં તોપણ, ગયો ન પાછો આવે;
તો નાહક કલ્પાંત કર્યાથી, બેઉની દૂરગતિ થાવેરે. ૨. ૮

માટે બે'નો સુકૃત કરણી, મુવા પછાડી કરીએ;
સગપણ સાચું હેત હોય તો, રડી કૂટી નવ મરીએરે. ૨.૯

જો હોય વે'ર પુરાતન બે'નો, મરનારા સંગાથે;
તો રોઈ કૂટીને બંધાવો, પાપ પોટલો સાથેરે. ૨. ૧૦

---

૧ વિચારે. ૨ નિંદા. ૩ ભૂત.

સદ્‌ગુણુ મંદિર.

રાગ ધનાશ્રી.

વિનતી ધરજ્યો ધ્યાન, સજ્જનો વિનતી-એ રાગ.

સદ્‌ગુણુ મંદિર વાસ, કરીએ સદ્‌ગુણુ મંદિર વાસ;
સદ્‌વિદ્યાનો પાયો ચણુજો, પ્રથમ કરી અભ્યાસ. કરીએ.
સત્યતણો ખરથાર અણો પછી, ન રહે જુઠ બિનાશ. કરીએ.૧
વિનય વિવેક દયા ને શાંતી, ભીંત ભલી ચોપાસ. કરીએ.
નમ્ર ક્ષમા સંતોષ સરળતા, ચાર સ્તંભ આવાસ. કરીએ.૨
દાનરૂપી શુભ દ્વાર મુકો ત્યાં, શો તન ધન વિશ્વાસ. કરીએ.
જાળી ઝરૂખા બારી અટારી, એ નીતિમાર્ગ વિલાસ. કરીએ.૩
માળ જડો ઉપકાર અવરનો, એ સમ પુણ્ય ન ખાસ. કરીએ.
તરૂવર ફળ ખાતાં નથી પોતે, જળ ન પીએ નદી પ્યાસ. કરીએ.
જો જડ પરઉપકાર કરે તો, ધર્મ ચૈતનનો ખાસ. કરીએ.
નિર્મળ શીલનું છાપરૂં નાંખો, સૌ ગુણુ છત્ર લીલાશ. કરીએ.૫
સદ્‌ગુણુની જનની જે લજ્જા, ધરીએ ધ્વજ ઉલ્લાસ. કરીએ.
આળસ તજી ઉદ્યમ આદરીએ, નિંદા નરક નિવાસ. કરીએ.૬
ચોરી જારી ચાડી ચુગલી, તજ અનીતિ અભ્યાસ. કરીએ.
ક્રોધ માન માયા નવી કરીએ, અતિ લોભે દુઃખદાસ. કરીએ.૭
કામણુટુમણુ વાશકરણાદિક, રાક્ષસ ભૂત પિશાચ. કરીએ.
એ ખોટા વે'મો મુરખના, તજીએ ભજી અવિનાશ. કરીએ.૮
એ સદ્‌ગુણુ મંદિરમાં વસતાં, ન રહે કલેષ કંકાસ. કરીએ.
સાંકળચંદ સંસારસમુદ્રે, **નૌકા** કરી પ્રકાશ. કરીએ. ૯

ડ્રીલ (કસરતનાં ગાયનો.)

માર્ચીંગ (ચાલવાની ક્રિયા.)

નારાચ છંદ.

સખી સમાજ સાથમાં કતારબંધ [1]હાલવું,
ઉપાડી પાય [2]વામ પાય [3]દક્ષણેથી ચાલવું;

---

૧ ચાલવું. ૨ ડાબો પગ. ૩ જમણો પગ.

નિશાળમાં ન ક્રોધ સાથ ક્લેષ ના કરો કદી,
વિચાર સાર સાર ધારવા સુસભ્યતા વદી. ૧

પરોપકાર સાર છે બધાય પંથનો વળી,
વિવેક ટેક નેક રાખવો સદા હળીમળી;
સદા સુસંપ કલાસમાં સખી સમાજમાં ઠરો,
વહો સદા સુ નીતિપંથ દેહમાં ક્ષમા ધરો. ૨

કદી ન પારકું લખાણુ જોઈ ના લખો છળી,
ગણાય ચોર આવડે ન જ્ઞાન તેહને વળી;
વડીલ શિક્ષકોની વાત માનવી સદા ખરે,
સદાય ડાવકાં રહો નિશાળમાં સુ નંબરે. ૩

ઉપલા ધોરણ માટે.

સવૈયા છંદ.

શરીરની કેળવણી માટે, કરીએ બાળા કસરત આજ,
પગ બંને સરખા મેળાવી, ઊભા રહીએ સખી સમાજ;
તે પછી આગળ બે પગ કાઢી, બાહાર મુકીએ રાખી ટેક,
વળિ તિરછા ને વાંકા કરીએ, સન્મુખ લંબાવો પછી એક. ૧

તે લંબાવેલો પગ બાળા, પછાડીએ પૃથ્વિની સાથ,
મુઠ્ઠી વાળી [1]બાહુ પસારી, બંધ કરો બાળા બે હાથ;
પછી ખુલ્લા કરી મુઠ્ઠી ઊઘાડો, સીધા ઊભા રહો સઉ સાથ,
સન્મુખ જોઇને કમર પછાડી, લેઇ જઇએ પાછળ બે હાથ. ૨

તે પછી બંને હાથ કમરપર, વાંકા વાળો ધરી ઉમંગ,
ગરદનપર પછી હાથ ગોઠવો, ક્રમ પરમાણે વાળો અંગ;
વળી તે બંને હાથ ખભાપર, મુઠ્ઠી વાળી મૂકો બાળ,
લાંબા કરીએ સન્મુખ તે પછી, બન્ને હાથ ધરી સંભાળ. ૩

માથા ઉપર ઉભા ઊંચા, બન્ને હાથ કરો સૌ સાથ,
તે પછી વામ પ્રમાણે બાળા, કરીએ લાંબા બંને હાથ;
વળી ફરીથી માથાપર બંને, હાથ કરો ઉંચા સુખદાય,
કસરતથી બળબુદ્ધિ વાધે, લોહી સાફ સાંધાતું થાય. ૪

સમાપ્ત.

---

1 હાથ લાંબા કરી.

દોહરો.

આ સંસાર સમુદ્રની, નૌકાનું નિરધાર;
પ્રભુનો આલંબન લઈ, સુખ વિલસો સંસાર.